

LEIKINVALINTATAULU VARHAISKASVATTAJAN TYÖVÄLINEENÄ

Mustonen Janessa &
Siermala Karoliina
Opinnäytetyö, syksy 2015
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK) + lastentarhan-
opettajan virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Mustonen, Janessa & Siermala, Karoliina. Leikinvalintataulu varhaiskasvattajan työvälineenä. Syksy 2015. 55 s., 3 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Tutkimuksellisen kehittämistyön tavoitteena oli selvittää, tukeeko leikinvalintataulu lapsen pitkäkestoista leikkiä. Tavoitteena oli lisäksi ottaa selvää, mitä muita hyötyjä ja haittoja taulu tuo päiväkotiin, kun se otetaan käyttöön myös päiväkodin nuorimmilla lapsilla. Kerätty aineisto pohjautui havainnointipäiväkirjoihin, 17 lapsen haastatteluihin sekä neljän työntekijän vastauksiin. Havainnointi leikinvalintataulun käytöstä tehtiin viisi kertaa kevään aikana ja henkilökunnan vastaukset kerättiin kyselylomakkeilla. Lapset haastateltiin valmiilla kysymyspohjilla päiväkodissa. Päiväkotiin oltiin yhteydessä tiiviisti, jotta taulun käytöstä saataisiin mahdollisimman todenmukainen käsitys. Opinnäytetyössä käytettiin laadullisia eli kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä.

Aineiston teemoittelusta selvisi, että leikinvalintataulusta oli lyhyen ajan sisällä tullut useita positiivisia vaikutuksia päiväkodin arkeen. Henkilökunta koki, että leikinvalintataulu on ainakin osittain tukenut leikin pitkäkestoisuutta. Kuitenkin näin lyhytkestoisella kehittämistyöllä on vaikeaa sanoa, onko juuri leikinvalintataulu vaikuttanut leikin pitkäkestoisuuteen. Taulu vaikutti henkilökunnan mukaan positiivisesti leikkien rauhallisuuteen ja leikin loogiseen etenemiseen.

Jatkotutkimusaiheena olisi hyödyllistä selvittää, millä tavoin leikinvalintataulu vaikuttaa lapsiin, kun sitä on käytetty jo useampia kuukausia tai vuosia. On tärkeää selvittää, onko leikinvalintataulusta selkeästi hyötyä päiväkodeissa pidempiaikaisesti, vai onko se vain lapsille ”kiva juttu”.

Avainsanat: Leikinvalintataulu, leikki, osallisuus

ABSTRACT

Mustonen, Janessa and Siermala, Karoliina. A high scope -board as a working tool for the kindergarten. 55 p., 3 appendices. Language: Finnish. Autumn 2015. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of the development study was to find out does the high scope -board support a child's long-term play. The aim was, in addition, to discover what advantages and disadvantages a board will bring to the kindergarten, when used also with the youngest children.

The material for the study was based on observation diaries, the interviews of 17 children and four employee responses. The usage of the board was observed on five occasions during the spring and the staff members' answers were collected through questionnaires. The children were interviewed with premade question sheets. The kindergarten was contacted frequently to gain an accurate understanding how the board was being used. The study was conducted using qualitative research methods.

The categorization of the material by themes revealed that the high scope -board had brought in a short period of time a number of positive effects on the daily life in kindergarten. The staff stated that the board had at least partially supported long-term play. However, in such a short time it is difficult to say whether it was solely the high scope -board that had an effect on long-term play. According to the staff, the board had a positive effect on the calmness and logical progression of the play session.

A follow-up study could be conducted to find out how the high scope -board affects children, when it has already been used for several months or years. It is important to find out whether the high scope -board clearly benefits kindergartens over an extended period of time, or is it just a nice curiosity for the kids.

Keywords: High scope -board, play, participation

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	7
2 LEIKINVALINTATAULU - KEHITTÄMISTYÖ	8
2.1 Työelämäkontekstin esittely	8
2.2 Kehittämistyön tarkoitus	9
2.3 Kehittämistyön toiminnan kuvaus	10
3 LEIKKI.....	14
3.1 Leikin merkitys.....	14
3.2 Vapaa leikki päivähoidon arjessa	16
3.3 Pitkäkestoisen leikin tukeminen.....	17
3.4 Leikkejä yhdessä vai erikseen?	18
3.5 Leikkitilojen merkitys	19
4 LAPSI PÄIVÄHOIDOSSA	21
4.1 Lapsen sosiaalisten taitojen kehitys	21
4.2 Yhteisöllisyys.....	23
4.3 Lapsen osallisuus.....	23
4.4 Itsesäätely ja toiminnanohjaus	25
4.5 Varhaiskasvattajan rooli leikin ohjauksessa	26
5 TUTKIMUKSELLINEN TYÖSKENTELEY	29
5.1 Havainnointi.....	29
5.2 Haastattelu	30
5.3 Teemoittelu.....	32
5.4 Eettiset kysymykset.....	33
6. TULOKSET	35
6.1 Pitkäkestoinen leikki	35
6.2 Leikkipaikat ja leikin sijoittelu.....	36
6.3 Taulun käyttö.....	37
6.4 Hyödyt	39
6.5 Haitat	41
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	44
LÄHTEET	49
LIITE 1 Haastattelukysymykset lapsille	53

LIITE 2 Kyselylomake henkilökunnalle.....	54
LIITE 3 Lupakirje vanhemmille.....	55

1 JOHDANTO

Vuonna 1990 julkistetussa Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleis-sopimuksessa turvataan lapsille oikeus lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan (Convention on the Rights of the Child, part 1 article 31 i.a.). Vapaus leikkiin antaa lapselle vapauden ilmaista itseään hänelle luonnollisimmalla tavalla.

Uuden varhaiskasvatuslain ensimmäinen vaihe tuli Suomessa voimaan 1. elokuuta 2015. Varhaiskasvatus mainitaan ensimmäistä kertaa lain tasolla, ja sille on asetettu suuret tavoitteet tulevaisuuteen suunnaten. Lasten ja vanhempien osallisuutta halutaan vahvistaa entistä enemmän. Lapsen mielipiteiden ja toivomuksien selvittäminen suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa on toteuttava. Uudessa varhaiskasvatuslaissa mainitaan yhdeksi tavoitteeksi ”toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset”. (Laki varhaiskasvatuksesta 1973/36)

Leikinvalintataulu on ollut ympäri maailmaa käytössä eri päiväkodeissa jo vuosikymmeniä, mutta Suomessa sen käyttöä ja toimivuutta ei ole juurikaan tutkittu päiväkotiympäristössä alle 6-vuotiailla lapsilla. Aikaisempia tutkimuksia leikinvalintataulusta ovat Outi Haleniuksen pro gradu ”Kuvallisen materiaalin pedagoginen käyttö päiväkodissa” (2012) sekä Sini Mohellin ja Annika Sillanpään opinnäytetyö ”Leikinvalintataulu varhaiskasvatuksen työvälineenä” (2009). Mohellin ja Sillanpään opinnäytetyössä leikinvalintataulun käyttö on toteutettu ja tutkittu vain esikouluikäisten lasten kanssa ja heidän toiveena oli, että taulun käyttöä tutkittaisiin myös nuorempien lasten kanssa.

Leikinvalintataulun toteutustoive tuli päiväkodilta. Taululla tavoiteltiin leikin pitkäkestoisuutta sekä lapsen omatoimisuuden tukemista. Hyvin usein teemme lapsen puolesta asioita lapsen omatoimisuuden tukemisen sijaan. Leikinvalintataulun tarkoitus on tukea lapsen osallisuutta ja rohkaista lasta tekemään omia päätöksiä leikkinsä suhteen. Tehdessään päätöksen leikistä lapsi herkemmin sitoutuu

pidempiaikaisesti valitsemaansa leikkiin. Inspiraationa työllemme oli Montessori-pedagogiikka, jonka tunnuslauseena on ”auta minua tekemään itse”. Lapsen nähdessä konkreettisesti omat päätöksensä leikistä ja leikin paikasta kannustaa lasta rauhoittumaan leikkiin ja luomaan tarinan leikin ympärille.

Varhaiskasvattajalla tarkoitamme opinnäytetyössämme lastentarhanopettajia, lastenohjaajia ja kaikkia niitä ammattilaisia, joilla on työssään kasvatuksellinen vastuu lapsista. Opinnäytetyömme on tutkimuksellinen kehittämistyö. Kerromme käsittelykappaleessa kaksi opinnäytetyömme toiminnallisesta osuudesta, jonka olemme tehneet keväällä 2015. Kappaleessa kuusi tuomme esiin leikinvalinta-
taulusta nousseita teemoja ja niiden tuloksia.

2 LEIKINVALINTATAULU - KEHITTÄMISTYÖ

Leikinvalintataulun idea pähkinänkuoressa on saada lapsi oppimaan varhain itsenäiseksi ajattelijaksi ja päätösten tekijäksi. Leikinvalintataulu on saanut alkunsa vuonna 1962 Ypsilantissa, Michiganin osavaltiossa USA:ssa. Siitä asti leikinvalintataulut ovat muuntautuneet käyttäjilleen sopiviksi. Leikinvalintataulun käyttötavat ovat muokkautuneet kulttuuripohjan mukaan ympäri maailmaa. Leikinvalintataulun pääperiaatteina ja tavoitteina on tukea lapsen kykyä tehdä päätöksiä siitä mitä, miten ja kenen kanssa halutaan tehdä asioita. Leikinvalintataulu myös lisää lasten sietokykyä ja kärsivällisyyttä leikkiä leikkejä pidemmän aikaa vaihtamatta jatkuvasti leikkiä tai leikkikaveria. Lapsen ja aikuisen välinen suhde muuttuu niin, että aikuinen pyrkii olemaan lapsen tuenantaja, eikä pääätä tämän puolesta. Kuvien avulla lapset voivat helpommin ja selvemmin tuoda esille mielenkiinnon kohteitaan, jotka kehittävät lapsen omia vahvuuksia ja auttavat samalla aikuista huomaamaan selkeämmin lapsen mielenkiinnon kohteet. (Peyton 2004, 433–435.)

2.1 Työelämäkontekstin esittely

Toive leikinvalintataulusta tuli yksityiseltä päiväkodilta Etelä-Suomesta. Leikinvalintataulu suunniteltiin ja toteutettiin yhdessä päiväkodin henkilökunnan toiveiden mukaisesti. Päiväkoti on rakennettu hyvin kodinomaiseksi. Sen tavoitteena on luoda kodinomainen, lämmin ja turvallinen kasvuympäristö, jossa tuetaan lapsen itsetunnon kasvua ja oppimista. Lapsia päiväkodissa on 25–28 riippuen ikäkaumasta. Nuorimmat lapset ovat kaksivuotiaita ja vanhimmat lapset esikouluikäisiä. Päiväkodin henkilökunnan mukaan lapsen auttaminen ja tukeminen yksilöllisesti ovat heidän päätavoitteensa. Liikunnan avulla päiväkotiryhmä pyrkii tarjoamaan lapsille iloa ja elämyksiä. Päiväkodin toimintaympäristössä halutaan mahdollistaa lapsen omaehtoinen liikkuminen. Henkilökunta haluaa lisäksi tukea lapsen kasvua ja kehitystä, huomioiden lapsen kehitystason ja lapsen omat kiinnostuksen kohteet. Päiväkodin henkilökunta pitää myös tärkeänä vanhempien

kanssa tehtävää yhteistyötä eli kasvatuskumppanuutta. Päiväkodin henkilökunnalle on tärkeintä onnellinen ja tasapainoinen lapsi. (Toimintakuvaus 2015.)

2.2 Kehittämistyön tarkoitus

Kehittämistyön tarkoituksena oli luoda pysyvä työväline vapaan leikin tueksi. Leikinvalintataulun avulla on tarkoitus tukea pitkäkestoisia vapaan leikin tilanteita. Leikinvalintataululla halutaan myös rohkaista positiivisella tavalla lapsen omatoimisuutta, itsemääräämisoikeutta sekä kykyä tehdä omia päätöksiä.

Leikinvalintataulun käyttämiselle on tärkeää järjestää aikaa, jotta lapsilla on mahdollisuus luoda pitkäkestoisia leikkejä. Vapaan leikin aikana lapsi saa itse valita leikin ja leikkihuoneen. Lapsi ottaa leikinvalintataululta oman nimilapun ja vie sen leikkihuonetta kuvaavaan väritauluun. Jokainen huone on merkitty eri väreillä, jolla tuetaan värien oppimista, mutta myös eri huoneiden hahmottamista. Leikkihuoneen valittuaan lapsi valitsee valokuvien joukosta mieluisen leikin. Lapsi kiinnittää nimilapun ja valokuvan leikinvalintatauluun. Leikin ja leikkipaikan voi valita yksin tai yhdessä kaverin kanssa, jolloin harjaantuvat myös lasten sosiaaliset taidot. Varhaiskasvatuksen työntekijä voi myös tarvittaessa etukäteen valita leikinvalintatauluun leikkijät, leikin tai leikkihuoneen. Leikkihuoneiden koko rajaa leikkijöiden määrää. Osaan leikkihuoneista mahtuu yli kymmenen leikkijää, kun taas osassa huoneissa viisi leikkijää on liikaa. Leikinvalintataulussa huoneiden koot on otettu huomioon. Jokaisen leikkihuoneen kohdalle on merkitty numerolapuilla leikkijöiden lukumäärät. Numerolapuilla saadaan jaettua lasten leikkejä tasaisesti päiväkodin eri huoneisiin. Leikkipaikkojen jaolla voidaan tukea leikkirauhaa.

Kehittämistyön tavoitteena on luoda toimiva työväline päiväkodin arkeen sekä tukea vapaan leikin pitkäkestoisuutta. Leikin pitkäkestoisuuden tukemisella on tavoitteena luoda rauhallisempia leikkiympäristöjä, joissa lasten on turvallista leikkiä. Selkeillä leikkituloilla ja -ympäristöillä pyritään vähentämään huoneiden välillä juoksemista ja herkästi toistuvaa levotonta liikkumista. Leikinvalintataulun tavoitteena on selkeyttää leikin kulkua sekä siirtää vastuuta myös lapsille. Lapset saavat itse nimitarroilla merkitä mieleisensä leikin ja leikkikaverit leikinvalintataululle.

Tämän tavoitteena on lisätä lapsen osallisuutta ja tukea valintojen teossa. Taulun rakenne tukee myös henkilökunnan osallisuutta päätöksenteossa. Aikuinen saa tarvittaessa valita leikinvalintataululle valmiiksi leikin tai leikkijät. Aikuisten valinnoilla voidaan tukea kiusaamisen ehkäisyä ja kannustaa lasta kokeilemaan uutta.

Hankimme tutkimusluvan päiväkodin yhdistykseltä, jotta saimme luvan havainnoida ja haastatella lapsia leikinvalintatauluun liittyen. Tutkimusluvan lisäksi lähetimme sähköpostia jokaiselle vanhemmalle etukäteen. Ensimmäisessä sähköpostissa kerroimme itsestämme, opinnäytetyöstä sekä aikatauluista. Toisessa sähköpostissa ilmoitimme etukäteen vanhemmille tulevista haastatteluista ja lupalomakkeista (Liite 3: Lupakirje vanhemmille). Jaoimme jokaiselle lapselle vanhemmille kotiin vietäväksi lupakirjeet, joissa erikseen kysyttiin lupaa lasten haastatteluihin ja havainnointiin opinnäytetyötä varten.

2.3 Kehittämistyön toiminnan kuvaus

Suunnittelimme ja toteutimme leikinvalintataulun työharjoittelujaksollamme keväällä 2015. Harjoittelun ensimmäiset kaksi viikkoa tutustuimme lapsiin ja samalla havainnoimme, millaisia leikkejä päiväkodissa leikitään. Teimme alustavan listan lasten leikeistä, jotka aioimme myöhemmin valokuvata leikinvalintataulua varten. Päiväkodin henkilökunta oli mukana ideoimassa leikinvalintataulun rakennetta. Henkilökunta esitti myös toiveita valokuvista. Päädyimme valokuvaamaan kaikki lelut valkoista taustaa vasten, koska koimme sen helpottavan leikin tunnistamista, kun valokuvassa oleva tausta on mahdollisimman yksinkertainen. Otimme myös huomioon ne tilanteet, joissa lapsi ei halua leikkiä ja tämän huomion pohjalta teimme "ei leikkiä"-valokuvakortit. Lasten mielikuvitusleikkejä on oman arviomme mukaan varmasti yhtä monta kuin on lapsiakin, joten päätimme yhdessä henkilökunnan kanssa, että emme tee erillisiä kuvakortteja mielikuvitusleikkejä varten, vaan lapsi ja henkilökunta valitsevat olemassa olevista korteista mielikuvitusleikkiä parhaiten kuvaavan kuvakortin. Valokuvasimme kaikki päiväkodissa leikittävät leikit ja päiväkodinjohtajan luvalla kehitimme valokuvat Ifolor -valokuvakehityspalvelussa.

Kuva 1. Leikinvalintataulussa käytettävät tarralaput. Tarranauhakiinnityksen ansiosta lapset pystyvät itse helposti laittamaan oman nimensä, haluamansa leikin sekä leikkijöiden määrän leikinvalintataululle.

Leikinvalintataulu sai lopullisen muotonsa henkilökunnan ehdotusten pohjalta. Halusimme luoda päiväkodin tarpeisiin vastaavan leikinvalintataulun, jota olisi myös helppo käyttää. Valmistimme kaksi leikinvalintataulua, toisen yläkertaan ja toisen alakertaan. Leikinvalintataulussa on huomioitu leikki-tilat eli jokainen huone on merkitty erivärisellä kartongilla. Huoneiden erittely väreillä helpottaa lasta valitsemaan huoneen, jossa hän haluaa leikkiä. Leikinvalintataulussa käytetyt materiaalit on valittu päiväkodin henkilökunnan kanssa, ja päiväkoti kustansi kaikki leikinvalintataulusta syntyneet kustannukset.

Kuva 2. Yläkerran leikinvalintataulut. Taulujen huoneet on eroteltu väreillä. Värit muistuttavat lapsia eri huoneista.

Esittelimme valmiit leikinvalintataulut lapsille ja aikuisille samana päivänä. Kävimme yhdessä läpi ohjeita taulun käyttöön. Kerroimme lapsille leikinvalintataulun tarkoituksen ja opettelimme yhdessä taulun käyttöä. Osa lapsista sai konkreettisesti kokeilla taulun käyttöä ja olla samalla mallina muille lapsille. Annoimme tilaa lasten kysymyksille, joita tuli paljon. Lapset olivat hyvin kiinnostuneita leikinvalintataulusta ja lapset ottivat taulut käyttöön innostuneina.

Kuva 3. Alakerran leikinvalintataulut. Alakerrassa leikinvalintataulun värien lisäksi myös taulujen koot kertovat lapsille, mitkä taulut tarkoittavat mitäkin huonetta.

Leikinvalintataulut olivat olleet käytössä jo muutamia viikkoja, kun ensimmäisen kerran kävimme päiväkodilla havainnoimassa niiden käyttöä. Taulun käyttö oli lapsille jo tuttua, mutta silti taulun käyttö ei ollut vielä vakiintunut päiväkodin rutineihin. Kävimme kerran viikossa viiden viikon ajan havainnoimassa leikinvalintataulun käyttöä. Pidimme havainnointikerroista havainnointipäiväkirjaa, johon kirjoitimme mielestämme tärkeät ja huomionarvoiset asiat. Olimme jokaiselle havainnointikerralle yhden tarkastelunäkökulman, jonka pohjalta havainnoimme lapsia ja aikuisia. Olimme mahdollisimman vähän lasten tai henkilökunnan esteenä ja niin sanotusti näkymättöminä katselijoina. Tällaisen menettelyn tavoitteena oli, että me emme ohjailisi lasten käyttäytymistä millään tavoin. Lasten kysyessä, mitä kirjoitamme vihkoihimme, kerroimme avoimesti havainnointikertojen aikana syntyneistä muistiinpanoista.

3 LEIKKI

Leikki ei ole lapsen työtä vaan hänelle tärkeä kehitystehtävä, joka rikastuttaa lapsen elämää. Lapsi harjaantuu leikin kautta fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti. Leikin kautta lapsi alkaa saamaan kokonaisvaltaisesti kokemusta niin emotionaalisesti kuin oman kehonhallinnankin kautta. Alle kolmevuotias tutustuu ympäröivään tilaan, kehoonsa ja tavaroihin, seuraa muiden toimintaa ja oppii mallista. Kun kieli kehittyy, mukaan tulevat mielikuvitusleikit. Leikin ja kiinnostuksen kohteet vaihtuvat nopeasti. Leikkiessään lapsi käyttää luovuutta, hyödyntää omia kokemuksiaan leikin rakenteina ja kehittää ongelmanratkaisutaitoaan. (Koivunen 2009, 40.)

3.1 Leikin merkitys

Leikki on tärkeää juuri sellaisena mitä se on. Leikki auttaa lasta luomaan ja kuvittelemaan, neuvottelemaan ja ymmärtämään toista ihmistä. Leikkien kautta lapsi rakentaa itseään sekä käsittelee ympäröivää maailmaa. Leikillä itsessään on jo itseisarvo, riippumatta siitä mitä leikki opettaa tai kasvattaa. Tästä huolimatta leikki lähes poikkeuksetta opettaa ja kasvattaa lasta elämän eri osa-alueilla lapsen käsitellessä asioita leikin kautta. Leikkijä voi yhtä hyvin saada tärkeitä taitoja leikeistä, mitkä näyttävät ulkopuolisen silmin "hyödyttömältä" leikiltä. Leikkijä kasvaa ja kehittyy jatkuvan leikkimisen kautta. Leikin kehittyessä harjaantuvat myös lapsen taidot, ja lapselle alkaa muodostua minäkuva. Leikkiä voidaan verrata esimerkiksi terveelliseen ruokavalioon, joka pitää ongelmat loitolla ja kasvattaa leikkijää. (Vehkalahti & Urho 2013, 9–10.) Leikin kautta lapsi voi purkaa myös kokemiaan ikäviä asioita. Leikkijöille leikki on heidän oma maailmansa, joka saattaa näyttää ulospäin aivan muulta kuin miten leikkijät sen kokevat. Leikki on hyvä, koska se on lapselle merkityksellinen ja tärkeä osa kehittymistä. Leikki on lapselle väylä, jonka avulla hän käsittelee ja opettelee ymmärtämään sitä, miten maailmassa toimitaan eri tilanteissa. (Koivunen & Lehtinen 2015, 165.)

Psykologi Jean Piaget (1896–1980) koki, että leikki jakautuu kolmeen eri kehityksen vaiheeseen: esinetoimintaleikkiin, symbolileikkiin ja sääntöleikkiin. Piaget näki, että lapsen leikki alkaa jo silloin, kun lapsen omatoiminen ja toiminnan kohde eriytyvät. Tällöin lapsi on Piaget'n mukaan tietoinen siitä, mitä seurauksia toiminnalla on ja lapsi toistaa sitä omaksi ilokseen. Kun lapsi pystyy yhä taitavammin jäljittelemään omaa luotua tilannettaan, tällöin myös leikki tyydyttää lapsen tarpeita enemmän. Aikuisen tehtävänä on tarvittaessa olla lapsen tukena omien ajatusten ja mielikuvien toteuttamisessa. Mielikuvituksensa avulla lapsi lähtee hallitsemaan omaa leikkiään, kun aikaisemmin ympäristötekijät ovat olleet hallitseva tekijä. (Helenius 1993, 17–24.)

Mannerheimin lastensuojeluliiton mukaan leikki on elintärkeää lapsen emotionaalille, sosiaaliselle ja kognitiiviselle kehitykselle. Leikkiessä kehittyvät niin kieli, syy-seuraus -ajattelu, eri asioiden yhdisteleminen, luova ajattelu, ongelmanratkaisutaito kuin kyky erottaa leikki ja arki. Leikkiessään lapset oppivat esineiden käsittelyä ja toimintatapoja, yhteistyötä ja sääntöjä sekä tunteiden säätelyä. Leikki voi parhaimmillaan parantaa lapsen itsetuntoa ja lapsi alkaa luottamaan omiin kykyihinsä. Leikki opettaa lasta ymmärtämään sosiaalisen vuorovaikutuksen, moraalin ja arvojen merkityksen. Iän myötä lapsi alkaa myös harjaantua vastaanottamaan empatiaa toisilta leikkijöiltä. Leikki on lapselle tapa sopeutua ympäristöön ja sieltä tuleviin paineisiin sekä etsiä niille luovia ratkaisuja. Leikissä harjoitellaan erilaisia taitoja ilman, että epäonnistumista täytyisi pelätä. Lapsi ei leiki, jotta oppisi jotain, mutta lapsi oppii leikkiessään. Leikki on lapselle kestävä tapa oppia. Lapsen innostusta oppia ja sisäistämistä leikinomaisesti voi hyödyntää, kun opetetaan hänelle arjen puuhia, tietoja ja hyviä tapoja. Leikin kautta luodaan myönteistä asennoitumista tiedon hankkimiseen, tutkimiseen ja havainnoimiseen. Leikin pitää aina tapahtua lapsen ehdoilla. (Leikin merkitys lapsille i.a.)

Ohjattu leikki voi pyrkiä kehittämään lapsen kykyjä tai taitoja, mutta leikkiä ohjavan aikuisen on hyväksyttävä, ettei kyseinen leikki välttämättä tuota saman tien aikuisen haluamaa tulosta. Jokainen leikkijä kokee leikin omalla tavallaan ja ottaa siitä haluamansa virikkeet, kokemukset ja taidot. (Vehkalahti & Urho 2013, 9–10.)

Leikkiessään päiväkodissa lapset osallistuvat yksittäistä leikki tilannetta laajempaan kenttään, jossa toiminnalla on monen tasoisia vaikutuksia. Leikkiminen ei ole vain tapahtumahetkellä leikin sääntöjen ja tapojen omaksumista ja noudattamista, vaan samalla se on lapsuuden kulttuuriin osallistumista. Leikki on yksi niistä toiminnan muodoista, joilla lapset rakentavat omaa identiteettiään ja paikkaansa yhteisössä. (Alanen & Karila 2009, 157.)

3.2 Vapaa leikki päivähoidon arjessa

Päiväkodeissa, kotona sekä harrastuksissa on koko ajan vähemmän tilaa ja aikaa pelkälle leikille. Päiväkotien toiminta on viety yhä enemmän ohjatumpaan toimintaan, jolloin vapaalle leikille jää yleensä vain pieni aika aamusta ja iltapäivästä. Useimmissa päiväkodeissa on lelupäiviä, mutta lapsen olisi hyvä saada leikkiä vapaata leikkiä päivittäin. Jos lapsi haetaan myöhään päiväkodista vanhempien työpäivän jälkeen, ei aikaa ole välttämättä paljoa ennen nukkumaanmenoa kotona. Tällöin lapsen vapaan leikin mahdollisuus saattaa ajoittua ainoastaan viikonloppuun. Yhä harvemmin päiväkodeissa muistetaan vaalia lasten mahdollisuutta ilmaista itseään vapaasti, yksin tai yhdessä kaverin kanssa. (Vehkalahti & Urho 2013, 8.)

Lapsen omaehtoinen leikki on ensiarvoisen tärkeää lapsen henkiselle kehitykselle. Leikissä opitut taidot näkyvät myöhemmin niin koulussa kuin aikuisenakin. Vapaa leikki luo kokemuksia ja oivalluksia. Vapaan leikin säännöt syntyvät leikitilanteessa ja kehittyvät leikin edetessä. Tästä johtuen vapaa leikki voi olla epäjohdonmukainen, katkonainen, pysähtynyt tai kaaosmainen, mutta silti toimiva. Leikillä on tällöin niin sanottu oma flow eli sujuvuus ja yhtäjaksoisuus, jossa tekeminen tuntuu helpolta ja ajantaju häviää. Vapaa leikki on mitä se antaa ymmärtää eli vapaata. Se antaa, mutta siltä ei voi vaatia mitään. (Vehkalahti & Urho 2013, 8–9; 18.)

Päiväkotikulttuurissamme lasten keskinäistä toimintaa pidetään vapaana leikinä, jossa aikuisten väliintuloa ja lasten häiritsemistä ei pidetä suotavana. Vapaa leikki on paljolti lasten oma maailma, jota aikuiset eivät pyri ohjaamaan eivätkä

siihen puuttumaan muuta kuin äärimmäisissä ristiriitatilanteissa. Vapaa leikki voi kuitenkin parhaimmillaan olla hyvin organisoitua ja aikuiset voisivat sen aikana havainnoida lapsia, sekä tarvittaessa osallistua lasten leikkiin. (Viittala 2006, 164.)

Omaehtoisessa leikissä lapset muuttavat arjessa tapahtuneita asioita leikkiin sopiviksi tarinoiksi. He ilmaisevat tiedostamattaan leikissä keskinäisiä suhteita, asenteita, ajatuksia, toiveita, tunteita ja pyrkimyksiä. Leikkiessään lapsi analysoi todellisuutta mielikuvituksissaan. Yleensä lapset valitsevat leikin aiheen heille läheisen ja tärkeän teeman mukaan. (Hintikka, Helenius & Väänänen 2004, 41.) Leikissä läpikäytävät asiat ja niissä käytettävät välineet vaihtuvat kulttuurin mukana. Ennen leikittiin yksinkertaisimmilla leluilla ja luonnossa, nykyään yhä kasvavassa määrin tietokoneet ja tabletit ovat vallanneet lasten maailman. Se kuitenkin mikä leikissä on olennaista eli lapsen oma vapaus olla leikkimaailmansa luoja, pysyy ja säilyy. Tilanteet pysyvät edelleen kuviteltuina ja lapset omaksuvat ja toteuttavat erilaisia rooleja. Mielikuvituksen ansiosta leikki yhdistää ainutlaatuisella tavalla menneisyyden ja tulevan. (Helenius & Korhonen 2004, 6.)

3.3 Pitkäkestoisen leikin tukeminen

Vapaan leikin tilanteissa ympärillä tapahtuu usein paljon asioita, jotka kiinnittävät lapsen huomion ja saavat toiminnan keskeytymään. Lapsiryhmän jakaminen leikkien aikana olisi todella tärkeää etenkin niiden lasten kannalta, joille keskittyminen ja toimintaan sitoutuminen on erityisen vaikeaa. (Helenius & Suhonen 2008, 80.)

Mannerheimin lastensuojeluliiton mukaan monilta lapsilta puuttuu mahdollisuus leikkimiseen ja heidän leikkimiskykyään rajoitetaan ajallisesti. Leikkimaailma on köyhtynyt, eivätkä lapset aina osaa leikkiä. Leikki näyttäytyy nykyään hyvin usein riehumisena, keskittymiskyvyn heikkenemisenä ja lasten ylikierroksina. Monet leikkivät yksipuolisia television tuomia leikkejä, jotka eivät jätä tilaa mielikuvitukselle ja sisältävät mahdollisesti huonoja käytöstapoja. (Leikin merkitys lapselle i.a.)

Leikin valinta päiväkodissa on monimutkainen tehtävä, joka vaatii huomion kiinnittämistä lukuisiin asioihin samanaikaisesti. Leikki-idean ollessa valmiina on neuvoteltava leikkikavereiden kanssa osallistumisesta sekä leikin sisällöstä ja toteuttamisesta. Näiden neuvottelujen lisäksi on koko ajan pidettävä mielessä puitteiden luomat mahdollisuudet ja niiden vaikutukset omaan leikkiin. (Alanen & Karila 2009, 162.)

3.4 Leikkejä yhdessä vai erikseen?

Yksi hyvään leikkiin tarvittavista taidoista on taito leikkiä yhdessä. Yksinkin voi leikkiä, mutta moni leikki vaatii kavereita. Lasten oma, keskinäinen leikki on erittäin merkittävä tekijä lapsen sosiaalisten taitojen, luovuuden, empatian ja itsetuntemuksen kehittymisessä. (Vehkalahti & Urho 2013, 83.) Aikuisten on kiinnitettävä huomiota lasten välisiin suhteisiin. Ystävyysuhteiden syntyminen vaatii aikaa. Kuitenkaan ajan antaminen ei aina riitä, vaan aikuisen on toimittava aktiivisemmin edistääkseen parhaalla mahdollisella tavalla lasten myönteistä, sosiaalista kanssakäymistä sekä pitkäkestoista, tyydytystä tuottavaa yhteisleikkiä. Ryhmissä joissa on erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia, on erityisen tärkeää edistää lasten ystävyysuhteiden syntymistä. Vapaa-ajan ja leikin edellytysten tarjoamisen lisäksi aikuisten on löydettävä uusia, luovia tapoja kannustaa lapsia toimimaan yhdessä. Toisinaan on uskallettava rohkaista esimerkiksi kahdenkeskeistä leikkiä, josta muut lapset suljetaan pois. (Kalliala 2010, 58.)

Tarvitaan vain oikea tilanne ja lapset ryhtyvät leikkimään keskenään, koska leikin johtavat asiat ja motiivit ovat lapsilla valmiina. Kanssaleikkijät vaikuttavat suuresti sekä leikkien teemoihin että niiden toteuttamiseen. Yksin leikkiessä voi päättää kaikesta itse, toisten kanssa täytyy tehdä kompromisseja. Lasten yhteisöön kuuluminen on osa leikkiyhteisöön kuulumista. Päiväkodissa uuden lapsen ensimmäinen kulmakivi on päästä leikkeihin muiden mukaan. Hyväksytyksi tuleminen ei ole aina helppo tehtävä lapselle, varsinkin jos tulokas kohtaa vakiintuneen leikkiryhmän. Päästäkseen mukaan lapsi voi käyttää erilaisia menettelytapoja aikai-

sempien kokemuksiensa, tapojensa ja taitojensa mukaan. Leikin teeman päättäminen ja roolijako ovat usein vaativimpia tehtäviä. Halutun roolin saaminen on jokaiselle leikkijälle todella tärkeää, ja moni keskustelu ja sovittelu katkeavat siihen, että joku lähtee leikistä. Rooleista käydään kilpailua, koska rooleissa on kysymys hyvin paljon myös vallasta ja hierarkiasta. (Leikin merkitys lapselle i.a.)

Tilanteissa, joissa lapsi ei osaa leikkiä tai leikkitaidot ovat jollain tavalla puutteelliset, olisi lapsen tärkeää hakeutua muiden lasten luokse. Aili Helenius kertoo artikkelissaan, että leikkitaitojen puute vaikeuttaa lapsen liittymistä osaksi kokonaisuutta ja vaatii aikuisen erityistä valppautta ja taitoa tarttua tilanteisiin alusta alkaen, jotta myönteiset ryhmäsuhteet voivat kehittyä. Jos lapsen on vaikea esimerkiksi puhua, hänellä on todennäköisesti puutteita myös leikkitaidoissa, ja ne kehittyvät vain harjoittelemalla aikuisten ja toisten lasten kanssa. Leikin kehitys puolestaan tukee puheen oppimista. Kaikkein keskeisin lasten suhteisiin vaikuttava tekijä onkin roolileikki. Leikin idea on leikin suunnitelma. Ryhmässä kehitetty idea jaetaan ja käytännössä se tarkoittaa leikin roolin omaksumista ja roolijakoa. Näin jokainen leikkijä osaltaan vaikuttaa idean toteutumiseen. (Helenius 2008, 57.)

3.5 Leikkitilojen merkitys

Varhaiskasvatuslain (1973/36) mukaan varhaiskasvatuksessa tulee varmistaa lapsille kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö. Leikkitilojen tietoinen luominen, ylläpitäminen ja uudistaminen ovat olennainen osa varhaiskasvatusta. Rikkaan leikkiympäristön rakentaminen perustuu kasvattajien asiantuntemukseen lasten leikin kehitysvaiheista ja leikkikulttuurista. Leikkiympäristön muokkaamisessa otetaan huomioon myös lasten ajankohtaisen kiinnostuksen aiheet. Lapset osallistuvat ympäristön ylläpitämiseen ja uudistamiseen kykyjensä mukaan. (Stakes 2005, 22.) Leikkiä on tutkittu paljon ja on huomattu, että kuvitteelliseen tilaan siirtyäkseen täytyy leikkijöillä olla rakennettuna oma leikkipaikka. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsi merkitsee kaikki henkilökohtaiset merkitykset leikkitilaan, jotka täytyy yhdessä leikkiessä ilmoittaa myös muille lapsille. (Helenius & Lummelahti 2013, 42.)

Kun mietitään millainen olisi hyvä leikkitila, tulee kysymykseen tilojen koko ja miten siellä voisi leikkiä. Eri leikit, leikkijät ja leikkitilanteet tarvitsevat erilaisia tiloja. Joskus leikki ei tarvitse tilaa juuri ollenkaan ja toisinaan leikkijät haluaisivat vallata koko talon. On leikkejä, kuten lautapelit, jotka jo leikin luonteen takia ovat lyhytkestoisia tai helposti siirrettävissä uuteen tilaan ja taas toisia, jotka onnistuakseen vaativat omaa, muokattavaa tilaa. Pitkäkestoinen leikki tarvitsee täysin oman tilansa. Tila pitää olla sellainen, joka on vain leikkiä varten ja sieltä ei häädetä ketään leikkijää pois. Liian usein leikit on raivattava pois ennen kuin leikki ehtii edes kunnolla alkaa. Tämä on osasy sille, miksi leikeistä yhä harvemmin pääsee muodostumaan pidempikestoisia. Helposti sovellettavat ja muunnettavat tilat tukevat leikin pitkäkestoisuutta ja leikin juonikkuutta. (Vehkalahti & Urho 2013, 60–62.)

Lapsen lähin leikkiympäristö on mielikuvituksessa eli siellä, missä lapsikin. Sen lisäksi tarvitaan kuitenkin myös fyysisiä ja virtuaalisia ympäristöjä, joissa voi leikkiä toiminnallisesti ja koko kehoa hyödyntäen. Lasten leikkiympäristöjen suunnitteluun tulisi ottaa lapset mukaan, sillä juuri he ovat ympäristön käyttäjiä ja leikin asiantuntijoita. (Hyvönen 2011, 52.) Leikkiympäristön rakentamiseen ei tarvita välttämättä kalliita välineitä, vaan rohkeutta, halua ja luovuutta (Viittala 2006, 177). Sermeillä ja kankailla voidaan jakaa avointa leikkitilaa usean pienen leikkiyhmän käyttöön. Liian valmis tila ei kuitenkaan ole aina paras mahdollinen. Vaikka tila olisi suunniteltu kuinka hyvin tahansa, suunnittelija on kuitenkin leikissä ulkopuolinen. Silloin kun lapset voivat muuttaa ja rakentaa tilaa, leikki saa vielä enemmän virikkeitä. Leikkitila rakentaa leikkiä ja vaikuttaa sen sisältöön. Tila vaikuttaa myös siihen, miten leikkejä leikitään. Hyvin leikkiin soveltuva tila tukee lapsen pitkäjänteisyyttä ja leikin etenemistä. (Vehkalahti & Urho 2013, 61–62.)

4 LAPSI PÄIVÄHOIDOSSA

Mannerheimin lastensuojeluliiton mukaan lapselle päivähoitoon lähteminen ja siellä oleminen on uusi elämänvaihe. Lapsi menee yleensä mielellään hoitoon, pitää ryhmätoiminnasta ja hänelle muodostuu uusia kaverisuhteita. Lapsi oppii samalla uusia asioita ja on tyytyväinen. Arjen tasapaino alkaa löytyä hiljalleen, vaikka välillä päiväkotiin meneminen olisi hankalaa. Lapsen sopeutumiseen uuteen päivähoitopaikkaan vaikuttavat niin lapsen temperamentti, ikä kuin aiemmat kokemukset. Suuri merkitys lapsen sopeutumiselle on se, mitkä ovat päivähoitopaikan toimintatavat ja miten arki sujuu. Nämä vaikuttavat siihen millaisen suhteen lapsi muodostaa hoitajiin ja muihin lapsiin. On tärkeää, että lapsi tulee kuuluksi ja ymmärretyksi sekä hän kokee turvallisuuden ja hyvän olon tunnetta. Hyvässä päivähoitopaikassa henkilökunta on ammatillinen, motivoitunut ja heillä on yhtenäinen linja työnteossa. (Lapsi aloittaa päivähoiton i.a.)

4.1 Lapsen sosiaalisten taitojen kehitys

Sosiaalisuus tarkoittaa synnynnäistä temperamenttipiirrettä, joka selittää sitä, miten tärkeää ihmiselle on muiden ihmisten seura ja miten ehdottomasti hän asettaa muiden kanssa yhdessäolon yksinolon edelle. Sosiaalisuus on halu olla ihmisten kanssa. Sosiaaliset taidot ja sosiaalinen kompetenssi puolestaan tarkoittavat ihmisen kykyä tulla toimeen muiden ihmisten kanssa. Niihin kuuluu sellaisia asioita kuin kyky analysoida sosiaalisia tilanteita ja kyky ymmärtää miten niihin on tultu, kyky ymmärtää muiden ihmisten mielialoja, kyky ratkaista ongelmia, neuvotella, sovitella ja tehdä kompromisseja. (Keltikangas-Järvinen 2012, 49–50.)

Pienen lapsen sosiaalisuus ei vielä ilmene tarpeena olla jatkuvasti ihmisten kanssa, mutta kylläkin kiinnostuksena muihin ihmisiin. Hyvin sosiaalinen lapsi tarkastelee uteliaasti vierasta, hymyilee hänelle ja on valmis ottamaan nopeasti kontaktia. Ensimmäisenä varhaisena askeleena kohti sosiaalista vuorovaikutusta pidetään sitä, kun vauva kääntää päänsä kohden äidin rintaa. Lapsi on syntymästään saakka varustettu keinoilla, joiden kautta sosiaalinen vuorovaikutus tulee

mahdolliseksi. Lasta ei esimerkiksi opeteta hymyilemään tietynlaisella tavalla eikä lapselle kerrota, minkälainen itku tarkoittaa mitään, vaan lapsi opettaa sen vanhemmilleen. Vähitellen alkaa siirtyminen asteittain muiden kontrollista itsekontrolliin eli tunneilmaisujen ja oman käytöksen ohjaamiseen. Lapsi oppii itsekontrollia ja sääntöjen noudattamista niin, että hän voi myöhemmin tulla toimeen muiden kanssa. Lapsi oppii myös ohjaamaan käytöstään yhteisiä päämääriä kohti. (Keltikangas-Järvinen 2012, 50–55.)

Liisa Keltikangas-Järvisen mukaan sosiaalisen käytöksen perussäännöt opitaan perusrutiineista ja tavallaan itsestään, oikean elämän sivutuotteina. Sisarusten merkitys lapsen sosiaalisten taitojen oppimisessa on suuri. Lapsen emotionaalille tasapainolle on tärkeää, että lapsi oppii jakamaan vanhempien kiintymyksen sisarusten kanssa. Aikuisiän kateuden ja pettymyksen tunteiden käsittelylle on oleellista, että lapsi on käynyt läpi sisarkateuden turvallisessa ympäristössä, joka ei häntä hylkää, vaikka lapsi osoittaisi negatiiviset tunteensa. (Keltikangas-Järvinen 2012, 63–64.)

Liisa Keltikangas-Järvinen (2012) esittelee teoksessaan NICHD-tutkimuksen, (National Institute of Child Health and Human Development Study of Early Child Care) jonka mukaan sosiaalisten taitojen kehittymiselle on ratkaisevaa se, millainen ilmapiiri päiväkotiiin tai esikouluun saadaan rakennettua. Yksilöllinen ja kilpaileva, jossa huomio on yksilön omissa suorituksissa vai yhteenkuuluvuutta ja yhteistyötä korostava. (Keltikangas-Järvinen 2012, 218.) Alasen ja Karilan (2009) mukaan lapset osallistuvat päiväkodissa leikkeihin niin, että he syventyvät leikin maailmaan ja siitä syntyvään tarinaan. Silloin kun lapset neuvottelevat siitä, kuka leikkii kenenkin kanssa ja kuka saa leikissä millaisen roolin, ei sovita vain yksittäisestä leikistä vaan määritellään laajemmin lasten sosiaalisia asemia ryhmässä. Leikkiin sisältyvällä roolijaolla on kauaskantoisia vaikutuksia yhteisössä leikin ulkopuolellakin. Lasten väliset sosiaaliset vuorovaikutussuhteet ohjaavat merkittäväällä tavalla leikkien muodostumista. Leikkijän on tunnettava oman leikkikulttuurinsa leikkikulttuuri ja osallistumisen tavat voidakseen olla siinä mukana. (Alanen & Karila 2009, 160–162.)

4.2 Yhteisöllisyys

Yhteisöllisyys mielletään usein laadulliseksi ihannetilaksi, jota tavoitellaan ja arvostetaan. Yhteisöllisyyden käsitteeseen liitetään usein positiivisia merkityksiä, kuten harmonia, yhteistyö, yhteisyyden tunne ja muista välittäminen. Yhteisöllisyyden tunne on ryhmän jäsenten keskinäinen tunne yhteen kuulumisesta ja merkityksestä toisilleen. Yhteisöllisyyteen sisältyy myös jaettu usko siihen, että ryhmän jäsenten tarpeet täyttyvät, kun he sitoutuvat yhdessä olemiseen. (Koivula 2013, 20–21.)

Yhteisöllisyyden tunteen syntymisessä lasten välisillä ystävyysuhteilla tai positiivisella suhtautumisella, onnistuneella yhteisellä toiminnalla, yhteenkuuluvuuden tunteella sekä palkitsevalla vuorovaikutuksella vaikuttaa olevan keskeinen merkitys. Lisäksi yhteisöllisyyttä edistää lapsiryhmän hyvä ilmapiiri. Yhteisöllisyyden merkitys lapsille kytkeytyykin ennen muuta yhteisön jäsenyyden tuottamiin kokemuksiin ja tunteisiin. Oleellista on se, että yhteisöllisyys tuottaa lapsille tunteen johonkin merkitykselliseen kuulumisesta ja antaa heille kokemuksen ryhmän jäsenyydestä. (Koivula 2013, 43.)

Merja Koivulan tekemän tutkimuksen mukaan yhteinen toiminta päiväkotiryhmässä oli lapsille tärkeää. Se myös vahvisti lapsen tunnetta ryhmään kuulumisesta. Yhteisen toiminnan merkitystä lapsille kuvastaa se, että kun toiminnassa oli ongelmia, toiminnan jatkamiseksi ja edistämiseksi oltiin valmiita näkemään vaivaa. Lapset neuvottelivat ja pyrkivät ratkaisemaan eteen tulevat ongelmat. Tämä on yksi yhteisöllisyyden tunnuspiirteistä. Se toimii lasten toimintaa ylläpitävänä liimana. Yhteisen toiminnan ansiosta muodostui erityisiä yhteisöllisiä toimintakulttuureita, joihin lapset osallistuivat. Näissä pienryhmissä yhteinen toiminta, esimerkiksi piirtäminen, pelin pelaaminen tai tietty leikki, loi yhteisöllisyyttä. (Koivula 2013, 32.)

4.3 Lapsen osallisuus

Lapselle osallisuus ja tunne yhteenkuuluvuudesta merkitsevät sitä, että hänellä on mahdollisuus tulla kuulluksi jokapäiväisissä leikeissään ja askareissaan. Olennaista on, että lapsi kokee olevansa hyväksytty, arvostettu ja tärkeä jäsen omassa yhteisössään, kuten esimerkiksi päiväkotiryhmässään. Osallisuus on yhdessä elämiseen liittyvä kokemus, jonka perusta on, että lapsi tulee kohdatuksi, hän kokee olevansa turvassa ja hänen tarpeensa tyydytetään. (Eskel & Marttila 2013, 78.)

Pelastakaa Lapset ry:n mielestä lapsilla tulisi aina olla mahdollisuus olla osallisina asioissa, jotka koskevat heidän hyvinvointiaan. Pelastakaa Lapset ry:n tavoitteena on tuoda kotimaan työhön sekä kansainvälisiin ohjelmiin ympäristöjä, joissa lapsilla on tilaisuus osallistua häneen liittyviin asioihin hänen omalla näkökulmallaan. Lapsella on oikeus saada tietoa, sekä tuoda ilmi oman näkemyksensä. Lapsen ikä ja kehitystaso tulisi ottaa huomioon, kun tarkastellaan lapsen osallisuutta. Lapsen osallisuus kehittyy aikuisen aktiivisella tuella, luoden lapselle mahdollisuuden osallistua. On todella merkittävää ja olennaista, että lapsi kokee itse olevansa osallisena toiminnassa. Osallisuuden tukeminen on oltava avointa ja vapaaehtoista lapsille niin, että se on lapselle merkityksellistä. Ympäristön tulisi olla sellainen, että lapselle olisi mahdollisimman luontaista olla osallisena vaikuttamassa. Lapsen tulee tuntea olonsa turvalliseksi sekä tasavertaiseksi eri tilanteissa. (Lapsen osallisuus i.a.)

THL eli Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan lapsen osallisuuden pääperiaatteena on, että lapsi voi olla mukana määrittelemässä, luomassa ja arvioimassa hänen etunsa varmistamiseksi tehtävää työtä. Ratkaisevaa lapsen identiteetin kehittymisen kannalta on se, että lapsella on mahdollisuus olla osallisena ja mukana asioiden läpikäymisessä. Osallisuus on yksi kasvun ja kehityksen perusedellytyksistä. Osallistumisen kautta lapsi voi oppia olemaan ja elämään yhdessä muiden kanssa. Lasten osallisuuden toteuttaminen ja noudattaminen edellyttää viranomaisilta valmiutta tehdä yhteistyötä lasten kanssa, kuunnella heitä ja ottaa lasten mielipiteet huomioon. Osallisuuteen kuuluu, että lapsi saa halutesaan olla osallisena päätöksenteossa. Lapsella on oikeus saada tietoa häntä koskevista asioista ja samalla oikeus vaikuttaa häntä koskevien asioiden kulkuun.

Lapsella tulee olla mahdollisuus ilmaista omat mielipiteet asiasta. (Mitä osallisuus on? i.a.)

Lainsäädännössä on erittäin vahvasti suojattu lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevista asioista. Suomessa lapsilla tarkoitetaan kaikkia alle 18 -vuotiaita kansalaisia. Perusta tälle lainsäädännölle on kansainvälisessä YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12. artiklassa, jossa osallisuuden sanotaan olevan yksi merkittävimmistä perusoikeuksista. Perustuslaista lähtien Suomen lainsäädännössä ilmaistaan johdonmukaisesti, että asianosaisilla on aina oikeus tietoihin, jotka koskevat heitä ja lisäksi heillä oikeus kertoa omat näkökulmansa. Ikä ei saa poissulkea ketään omien asioiden käsittelyn mukana olemisesta. Lasten kohdalla viranomaiset ovat velvoitettuja kohtelevaan heitä tasa-arvoisesti. Lisäksi lapsille tulee antaa mahdollisuus olla mukana vaikuttamassa heitä koskeviin asioihin. (Suomen perustuslaki 1999/731.)

4.4 Itsesäätely ja toiminnanohjaus

Itsesäätelyllä tai itsekontrollilla tarkoitetaan tunteiden säätelyä ja hallintaa, kykyä työskennellä tavoitteellisesti, pitää yllä ponnistelua sekä kykyä estää ensisijaisia mielitekoja ja viivästyttää välitöntä tyydytystä. Omaan toiminnanohjaukseen liittyvät myös toiminnan suunnittelu eli vaihtoehtojen etsiminen ja suoritustavan valinta, kyky aloittaa toiminta ja ylläpitää sitä sekä vaihtaa tarkkaavaisuuden kohdetta suunnitelman mukaisesti ja lopettaa toiminta joustavasti. Lisäksi toiminnan ohjaukseen liittyy kyky arvioida toimintaa ja vaihtaa tarvittaessa suoritustapaa. (Koivunen & Lehtinen 2015, 170.)

Toiminnanohjaus on prosessi, joka alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu varhaisaikuisuuteen. Toiminnanohjauksella tarkoitetaan kognitiivisia prosesseja, jotka mahdollistavat toiminnan suunnittelun, kognitiivisen joustavuuden, itsesäätelyn ja toiminnan toteuttamisen. Näiden taitojen kehittyminen on riippuvainen keskushermoston kypsymisestä ja oppimisesta. Toiminnanohjaus sisältää tietoisien tarkkailun, tehtävään liittymättömien ärsykkeiden havaitsemisen, epäolennaisen

käyttäytymisen ehkäisyyn ja ristiriitojen ratkaisun. Lapsen toiminnanohjauksen taitoja tarvitaan tehtävissä, joissa lapsen kokemuksen rajoittuneisuus vaikuttaa suoritukseen. Tilannetekijöillä ja tehtävätilanteessa olevalla ohjauksella on suuri merkitys toiminnanohjaukselta tarvitsevien tehtävien onnistumiselle. Toiminnanohjauksen taitojen kehittyminen jatkuu koko lapsuusiän aina murrosikään asti. Toiminnanohjauksen kehittymisellä on suuri vaikutus lapsen kykyyn toimia tavoitteellisesti tehtävissä ja rakentavasti sosiaalisissa tilanteissa. Kyvyt valita tilanteen kannalta olennaiset ärsykkeet ja toimintamallit, niissä pysyminen, epäolennaisten tehtävien ehkäisy ja kyky toimia tilanteen vaatimusten mukaisesti ovat tärkeä pohja sosiaalisissa tilanteissa ja oppimisessa onnistumiselle. (Koivunen & Lehtinen 2015, 172–173.)

Toiminnanohjauksen vaikeudet voivat näkyä lapsella monin eri tavoin. Lapsi saattaa juosta sinne tänne ympäristön virikkeiden perässä, vaeltaa, olla levoton ja häiritsevä tai toimia hetken mielihohteesta. Lapselle voivat toiminnan aloittaminen ja loppuun vieminen tuottaa vaikeuksia. Vapaat tilanteet ja siirtymävaiheet ovat vaikeita, koska lapsella voi olla vaikeuksia säädellä omaa käyttäytymistään. (Koivunen 2009, 86.) Lapsen toiminnanohjaukselta voidaan tukea jäsentämällä tilanteita ja ongelmia kielen ja kuvien avulla sekä käyttämällä kuvasarjaa, jossa kuvataan tehtävän vaiheet. Kasvattajan antamien ohjeiden tulee olla selkeät ja sisältää vain toimintaan liittyvät asiat. Vapaissa leikkitilanteissa lapselle tulee opettaa pysähtymistä ja ajattelemista ja harjoitella toimintavaihtoehtojen valintaa. (Koivunen 2009, 86–87.)

4.5 Varhaiskasvattajan rooli leikin ohjauksessa

Leikin kehittyminen ja rikkaus on paljolti kiinni varhaiskasvattajien toiminnasta ja asenteista. Tärkeä osa leikin tukemisessa on leikkiympäristön tietoinen ja suunnitelmallinen luominen, ylläpitäminen ja uudistaminen lasten tarpeiden ja leikkien kehitysvaiheiden mukaan. (Koivunen & Lehtinen 2015, 163.) Lasten leikin tukeminen vaatii huolellista havainnointia ja kykyä eritellä leikkitilanteita. Sensitiiviset ja sitoutuneet kasvattajat tunnistavat lasten sanallisia ja sanattomia aloitteita ja aikomuksia ja vastaavat niihin. Kasvattajat antavat leikkiville lapsille vapautta,

mutta onnistunut leikki vaatii usein myös suoraa ja epäsuoraa ohjausta. Epäsuoran ohjauksen tavoitteena on rikastuttaa leikkiä esimerkiksi mielikuvin tai välinein. Kasvattajat osaavat myös eritellä leikkejä oppimisen näkökulmasta. He ymmärtävät leikin merkityksen esimerkiksi kuvitellun kyvyn, toisen asemaan asettautumisen, sosiaalisten taitojen, kielen oppimisen ja liikunnallisten taitojen kannalta. Lasten iästä, leikkimisen taidoista, leikin lajista ja muista tilannetekijöistä riippuen kasvattajan tehtävä vaihtelee leikkiin osallistumisesta ulkopuoliseen havainnointiin. (Stakes 2005, 21.)

Vehkalahti ja Urho (2013) pohtivat teoksessaan sitä, saako aikuinen osallistua tai puuttua lasten vapaaseen leikkiin. Jo pelkästään vapaa leikki itsessään antaa mielikuvan siitä, ettei lapsen leikkiin saisi puuttua. Varhaiskasvattajan leikkiessä mukana tai luomassa draamaleikin pohjaa hän tukee lasten leikkitaitoja ja saattaa synnyttää lasten omia, pitkäkestoisia leikkejä. Leikki synnytetään virikkeistä ja iduista. Leikin tukeminen, virikkeiden tarjoaminen yhdessä eivät vahingoita tai rajoita vapaata leikkiä. Leikki tarvitsee sopivat olosuhteet, aikaa, tilaa ja välineitä. Kaikissa näissä aikuinen voi olla tukemassa lasta. Lapsien kanssa yhdessä leikit leikit jatkuvat usein lasten omaehtoisina leikkeinä. Ollakseen leikissä mukana kasvattajan ei tarvitse hallita, sensuroida tai määrätä leikin kulkua voidakseen olla osallisena leikkiin ja mukana leikin maailmassa. Sen sijaan aikuisen tullessa leikkiin hänen on oltava valmis menemään leikin sisälle ja osallistumaan siihen leikkijänä. (Vehkalahti & Urho 2013, 8–9.)

Kallialan mukaan varhaiskasvattajan tulisi rajata lasten elintila ja leikin puitteet alkaen lasten kokemuksesta ja päättyen leikin ajan, fyysisen tilan ja välineiden säätelyyn. Varhaiskasvattajan tulisi sekä varjella leikin vapaaehtoisuutta ja välittömyyttä, että lisätä toiminnallaan leikin tyydyttävyyttä ja pitkäkestoisuutta niin, että leikin hallinta säilyy lapsilla. Myös lasten ystävyysuhteiden vahvistaminen sisältyy aikuisen rooliin leikin tukijana. Lisäksi on luonnollisesti taattava fyysinen ja psyykinen turvallisuus. Jos lapset eivät tunne oloaan turvallisiksi, eivät he voi uppoutua leikkiinsä. Kun aikuinen on fyysisesti lähellä ja psyykkisesti saatavilla, lapset voivat lähteä tutkimaan maailmaa luottavaisin mielin. (Kalliala 2010, 50.)

Varhaiskasvatuslain (1973/36) mukaan varhaiskasvatuksen tarkoituksena on varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Varhaiskasvatuksen työntekijältä edellytetään sitoutuneisuutta, herkkyyttä ja kykyä reagoida lapsen tunteisiin ja tarpeisiin. Kasvattajat mahdollistavat aikuisten ja lasten yhteisössä hyvän ilmapiirin, jossa lapset voivat kokea yhteenkuuluvuutta ja osallisuutta. Kasvattaja kannustaa lasta omatoimisuuteen niin, että lapsi kokee iloa osaamisestaan, mutta saa myös tarpeen mukaisen avun. (Stakes 2005, 16–17.)

5 TUTKIMUKSELLINEN TYÖSKENTELEY

Tieteellisessä tutkimuksessa on käytössä useita aineistonkeruutapoja, joista tyyppisimmät ovat erilaiset kyselyt, havainnoinnit, tilanteiden videoinnit, haastattelut ja tutkimusta varten pyydetyt tekstit, kuten kertomukset, muistelmat, eläytymistarinat ja elämäkerrat. (Lindblom-Yläne, Paavilainen, Pehkonen & Ronkainen 2013, 113.) Me käytimme opinnäytetyössämme aineistonkeruutapoina kyselylomakkeita, haastattelua ja havainnointia. Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen analysointitavaksi valitsimme teemoittelun.

5.1 Havainnointi

Havainnointi voi olla avointa tai salaista. Salainen havainnointi ei välttämättä tarkoita tarkoituksellista havainnoinnin salaamista, vaikka havainnoinnin kohde ei tiedostaisikaan sitä, että hänen toimintaansa havainnoidaan. Havainnoija valitsee sopivan paikan, jossa hänen on hyvä pysyä koko havainnoinnin ajan. Jos lapsen tai lapsiryhmän toiminta on sellaista, että havainnoijan on liikuttava tilassa tai vaihdettava havainnointi paikkaa, tämä kannattaa ottaa mahdollisuuksien mukaan huomioon jo etukäteen. Havainnoijan läsnäolo vaikuttaa aina jollain tavalla lapsiin, mutta pyrkimyksenä tulee olla, ettei havainnoija häiritsisi tarpeettomasti lapsia. Havainnoija ei ole muun lapsiryhmän käytössä havainnoidessaan vaan keskittyy pelkästään havainnoitavaan lapseen puuttumatta hänen tai muiden lasten toimintaan. (Koivunen & Lehtinen 2015, 56–57.)

Havainnoijan on hyvä lähteä toiminnassaan siitä ajatuksesta, että huoltajalla on oikeus saada nähdäkseen kaikki, myös epäviralliset tai henkilökohtaiset lastaan tai perhettään koskevat dokumentit ja muut muistiinpanot (Koivunen & Lehtinen 2015, 81). Kävimme kevään ja kesän 2015 aikana havainnoimassa yhteensä viisi kertaa leikinvalintataulun käyttöä. Havainnointien lisäksi henkilökunta on omalla työajallaan havainnoinut leikinvalintataulun käyttöä lasten päiväkotiarjessa. Päiväkodin henkilökunnan havainnoinnilla on suuri merkitys opinnäytetyöhön, sillä

henkilökunta on ollut mukana käyttämässä ja ohjaamassa leikinvalintataulun käyttöä alusta alkaen. Henkilökunta on käyttänyt taulua lasten kanssa lähes päivittäin. Olemme kirjanneet ylös omasta mielestämme tärkeät ja huomion arvoiset asiat havainnointipäiväkirjoihimme havainnointikertojen aikana.

Dokumentointi on analysoinnin, tulkinnan, toiminnan suunnittelun ja viime kädessä arvioinnin ja toiminnan uudelleen suunnittelun apuväline. Dokumentointi on todellisuuden mahdollisimman tarkkaa kuvaamista kirjaamalla muistiin, videomilla tai tallentamalla muulla tavoin. Havainnoinnin yhteydessä esiin tulevia asioita tulee kirjata muistiin jo havainnoinnin aikana, jotta ne eivät pääse unohtumaan. (Koivunen & Lehtinen 2015, 77–78.)

5.2 Haastattelu

Haastattelurunko lapsia varten oli lyhyt ja ytimekäs. Haastattelurungot löytyvät opinnäytetyön liitteistä. Lyhyellä haastattelulla halusimme taata sen, että lapset jaksoivat vastata kaikkiin kysymyksiin. Kysymykset tehtiin mahdollisimman yksinkertaisiksi ja suoriksi, jotta myös nuorimmat pystyisivät vastaamaan. Lapsen haastattelijan tehtävänä on jo kysymyksiä valmistellessaan tutustua mahdollisimman hyvin lapsen kokemusmaailmaan, vieraan ihmisen kohtaamistaitoon ja kielelliseen ilmaisukykyyn. Tavoitteena on sovittaa lapsen kohtaaminen, kysymykset ja hänen kanssaan keskusteleminen aitoon ympäristöönsä rikkaan ja autenttisen aineiston saamiseksi. (Aarnos 2001, 147.) Haastattelukysymykset olivat neutraaleja, etteivät kysymykset asettelullaan olisi pyrkineet johdattelemaan lapsia vastaamaan haluamallamme tavalla.

Haastattelijalla voi myös itse vaikuttaa myönteisesti järjestämällä vastavuoroisen, kuuntelevan ja lasta huomioivan haastattelutilanteen sekä antamalla lapselle aikaa tutustua vieraaseen aikuiseen. (Aarnos 2001, 147.) Haastattelutilanteessa tuli ottaa huomioon se, että suurinta osaa lapsia saattaa jännittää tai he voivat olla hieman hermostuneita. Vaikka me olimme lapsille tuttuja ja olimme viettäneet lasten kanssa yhteistä aikaa, niin silti osa lapsista oli hermostuneita tai hieman

jännittyneitä haastattelutilanteessa. Olimme ottaneet huomioon mahdollisen jännittämisen. Haastattelussa käytimme tarvittaessa apuna hymynaamoja, joiden avulla lapsi sai vastata kysymyksiin jos vastaaminen ujostutti.

Riittävä tieto tutkimuksesta ja haastattelusta on tärkeää myös lapsen näkökulmasta. Lapsella on omat odotuksensa siitä, millaisesta tilanteesta on kyse ja mitä siitä seuraa, kun häntä haastatellaan. Jos lapsella ei ole tutkimushaastattelussa riittävän selvää käsitystä keskustelun julkisuudesta tai luottamuksellisuudesta ja samalla haastattelijan sosiaalisesta paikasta, hän voi välttää vaikeista asioista puhumisen. Onkin tärkeää, että tutkija kertoo lapselle mahdollisimman ymmärrettävästi, mistä tutkimuksessa on kyse, mikä on haastattelijan rooli suhteessa tutkimuksen muihin osapuoliin ja miten lapsen kertomia tietoja käytetään. Tämä on myös tutkimuseetiikkaan kuuluva perusasia, jota ei ole syytä unohtaa sillä perusteella, että lapsen vanhemmalle on tiedotettu tutkimuksesta riittävästi. (Alasuutari 2005, 147–148.)

Kaikille päiväkodin työntekijöille jaettiin kyselylomake, johon työntekijä sai varata sopivan vastausajan. Kyselylomakkeiden palautus oli kuukauden kuluttua siitä, kun veimme kyselylomakkeet päiväkodille. Kyselylomakkeen kysymykset koskivat leikinvalintataulua ja siihen liittyviä kokemuksia. Kyselylomakkeen kysymykset olivat avoimia kysymyksiä, joihin ei ollut valmiita vastausvaihtoehtoja. Kyselylomakkeeseen vastasi neljä työntekijää seitsemästä työntekijästä.

Kysymysten tekemisessä tulee olla huolellinen, sillä ne luovat perustan tutkimuksen onnistumiselle. Kysymysten tulee olla yksiselitteisiä, jotta ne eivät aiheuta virheitä tutkimustuloksiin. Kysymyksiä lähdetään rakentamaan tutkimuksen tavoitteiden mukaisesti. Vasta kun tutkimusongelmat ovat täsmentyneet, on syytä lähteä keräämään aineistoa. Tällöin tiedetään, mitä tietoa aineiston keruulla pyritään löytämään. (Valli 2001, 100.) Lomakkeen rakenteen laadinnassa tulee kiinnittää huomiota muun muassa sen pituuteen ja kysymysten lukumäärään. Jos lomake on pitkä, vastaajat jättävät helposti vastaamatta kokonaan tai vastaavat puolihuolimattomasti. Lisäksi tulee kiinnittää huomiota lomakkeen selkeyteen, ulkoasuun, kysymysten loogiseen etenemiseen ja vastausohjeiden tarpeellisuuteen. (Valli 2001, 100.)

Kysymykset pyrittiin tekemään mahdollisimman neutraaleiksi, jolloin kysymyksillä ei pystytty johdattamaan vastauksia. Avoimessa haastattelussa helposti saattaa itse alkaa ohjailemaan keskustelua haluttuun suuntaan, jonka vuoksi koimme lomakkeen olevan parempi ratkaisu tässä tilanteessa. Kyselylomakkeella suoritettussa tutkimuksessa tutkija ei vaikuta olemuksellaan eikä läsnäolollaan vastauksiin, toisin kuin esimerkiksi haastattelussa. Kyselylomakkeessa on myös mahdollisuus esittää runsaasti kysymyksiä, etenkin jos lomakkeeseen on laadittu valmiit vastausvaihtoehdot. Luotettavuutta parantava tekijä on myös se, että kysymys esitetään jokaiselle koehenkilölle täysin samassa muodossa. (Valli 2001, 101.)

5.3 Teemoittelu

Valitsimme opinnäytetyön analysointitavaksi teemoittelun. Aineistosta voi nostaa esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja. Näin voidaan vertailla eri teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistoissa. Aineistoista voidaan poimia sen sisältämät keskeiset aiheet ja siten esittää se kokoelmana erilaisia kysymyksenasetteluja. Tekstimassasta on ensin pyrittävä löytämään ja sen jälkeen eroteltava tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet. Teemoittelu vaatii onnistuakseen teorian ja empirian vuorovaikutusta, joka tutkimustekstissä näkyy niiden lomittumisena toisiinsa. Teemoittelun avulla tekstiaineistosta saadaan esille kokoelma erilaisia vastauksia tai tuloksia esitettyihin kysymyksiin. (Eskola & Suoranta 1998, 174–179.)

Teemahaastatteluaineiston käsittelyssä ensimmäisenä tehtävänä on järjestää se teemoittain. Jokaisesta vastauksesta poimitaan teemaan liittyvä kohta. Teemoittamista seuraa varsinainen analyysi. Aineisto luetaan riittävän monta kertaa ja tutkija esittää siitä tulkintansa. Käytännössä kiinnostavilta ja merkittäviltä vaikuttavat kohdat haastatteluissa merkitään ja tehdään muistiinpanoja. Analyysin tehtävänä on tiivistää, järjestää ja jäsentää aineistoa niin, ettei mitään olennaista jää pois, vaan aineiston informaatioarvo kasvaa. Aineiston käsittelyyn tällä tavalla tyypillisiä tapoja ovat teemoittelu ja tyypittely. (Eskola 2001, 143–146.)

Henkilökunnasta neljä vastasi kyselylomakkeeseen ja lapsista seitsemäntoista suulliseen haastatteluun, jonka vastaukset kirjoitimme papereille. Haastatteluaineisto on jaettu viiteen eri teemaan. Teemoiksi valikoituivat pitkäkestoinen leikki, taulun käyttö, leikkipaikat ja leikin sijoittelu sekä leikinvalintataulun hyödyt ja haitat. Teemoittelu suoritettiin niin sanotulla leikkaa ja liimaa periaatteella. Leikkasimme paperiset kyselylomakkeet ja jaoimme kysymyksiä teemoittain eri pinoihin. Teemat syntyivät tarkastelemalla vastauksia ja etsimällä niistä samankaltaisia aiheita. Pinosimme samaan pinoon samankaltaisia vastauslappuja, ja lopulta pinoja yhdistellessä ja muokatessa syntyi viisi eri teemaa. Teemoittelussa on käytetty lasten ja henkilökunnan kyselylomakkeita.

5.4 Eettiset kysymykset

Haastateltaville lapsille, lasten vanhemmille sekä henkilökunnalle kerrottiin, että lasten ja henkilökunnan haastatteluja käytetään opinnäytetyössämme. Kaikki haastateltavat antoivat tähän suostumuksen. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan tavoitteena on kaikkien kunnioittaminen, tasa-arvoinen kanssakäyminen sekä oikeudenmukaisuus ja sen korostaminen. Lisäksi eettisyys tulee esiin kriittisenä asenteena voimassa olevia käytäntöjä ja tietoja kohtaan. Tutkimus -ja kehittämistyöltä tulee aina edellyttää rehellisyyttä sekä läpinäkyvyyttä asioita tarkastellessa ja reflektoidessa. (Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä 2010, 11–12.)

Päiväkodin henkilökunta on antanut palautetta leikinvalintataulun toimivuudesta ja sen käytöstä kyselylomakkeiden ulkopuolella. Luotettavuutta lasten vastauksissa heikentää se, että yksi lapsi kertoi, ettei ole koskaan nähnyt leikinvalintataulua, eikä ole käyttänyt sitä. Henkilökunnalta saamien tietojen mukaan, lapsi käyttää leikinvalintataulua ahkerasti lähes päivittäin. Havainnointikerralla huomasimme, että lapsi käyttää taulua aktiivisesti. Lapsien vastauksissa täytyy siis huomioida se, että varsinkin nuorempia lapsia kysymykset saattavat jännittää. Jännittäminen saattaa vaikuttaa lapsen kykyyn vastata todenmukaisesti annettuihin kysymyksiin, jonka vuoksi on hyvä saada lisäksi omia ja henkilökunnan havain-
toja.

Otimme haastatteluissa ja niiden julkaisemisessa huomioon lasten sekä henkilökunnan yksityisyydensuojan. Koko päiväkotiyhteisö pysyy anonyymina ja henkilökunta saa itse valita, tahtovatko tuoda itsensä julki. Uskomme, että henkilökunta on vastannut rehellisesti kyselylomakkeeseen, joten pidämme tuloksiamme luotettavina. Lisäksi luotettavuutta tukee omat havaintomme. Opinnäytetyömme yleistettävyyden on heikolla tasolla, koska kyseessä oli pieni päiväkotiyhteisö, joten vastaajia ei ollut paljon. Lisäarvoa opinnäytetyöllemme olisi tullut, jos esimerkiksi henkilökunnan vastauksiin olisivat vastanneet myös sijaiset. Kuitenkin näistäkin vastauksista ja havainnoista huomasimme yhtäläisyyksiä, jotka ovat tutkimukselliselle kehittämistyöllemme todella tärkeitä aineistoja.

Tulosten yhteydessä esitämme suoria lainauksia sekä lasten että henkilökunnan vastauksista. Käydessämme haastatteluaineistoa läpi samalla sitä analysoiden, kiinnitimme tarkkaan huomioita teemoihin, jotka vastauksista nousivat. Olimme tulleet tutuiksi koko päiväkodin henkilökunnalle, koska leikinvalintataulun tekoprosessi oli useamman viikon pituinen. Tämä oli mielestämme positiivinen asia sekä henkilökunnan että lasten suhteen, koska ilman luottamusta tällaista opinnäytetyötä olisi ollut hyvin haasteellista tehdä. Opinnäytetyöstä muodostui meille tärkeä osa opintoja, joten halusimme tehdä kaiken opinnäytetyöhön liittyvän huolellisesti. Pyrimme luomaan henkilökunnalle ja lapsille mahdollisimman monipuoliset kysymykset. Monipuolisia tuloksia tukivat myös omat havainnointipäiväkirjamme.

6. TULOKSET

Tuloksissa esitämme suoria lainauksia sekä lasten että henkilökunnan vastauksista. Haastatteluaineisto on käyty läpi sisällönanalyysillä sekä teemoittelulla. Otimme erityiseen huomioon ja tarkkailuun esiin nousseet ajatukset lapsilta, henkilökunnalta ja omista havainnoinneistamme. Pyrimme luomaan henkilökunnalle ja lapsille monipuoliset kysymykset. Henkilökunnan vastaukset olivat kuvailevia ja monipuolisia. Lisäksi olemme pyrkineet tuomaan esiin mahdollisimman monen työntekijän suoria kommentteja, jotta otos antaisi tasavertaisen mielipide katsauksen. Lapsien vastaukset olivat paikoittain vähäsanaisia, mutta käytimme lasten lainauksia mahdollisimman paljon.

6.1 Pitkäkestoinen leikki

Henkilökunnan kyselylomakkeista kävi ilmi muutoksia leikin kestossa. Kaikissa henkilökunnan vastauksissa oli mainittu leikin pitkäkestoisuus. Kahden työntekijän vastauslomakkeessa tuli ilmi se, että leikin pitkäkestoisuuden edistäminen oli toteutunut osittain. Kaksi vastaaja eivät olleet varmoja, oliko leikin pitkäkestoisuus kehittynyt leikinvalintataulun vai iän ja kasvamisen seurauksena.

Ehkä leikin kesto on pidentynyt tai sen kesto on selkeä (alku ja loppu). (Työntekijä 3)

En osaa sanoa johtuuko leikinvalintataulusta, vai onko ikä ja kasvaminen tehnyt sen, että leikki on pitkäkestoisempaa. (Työntekijä 2)

Yksi työntekijöistä kertoi leikinvalintataulun vaikuttaneen suoraan leikin pitkäkestoisuuteen. Leikin pitkäkestoisuuden arvioiminen on haastavaa lyhyessä ajassa. Leikin pitkäkestoisuuteen vaikuttavat lapsen arjessa olevat ympäristötekijät ja sen vuoksi voidaankin ainoastaan arvioida, tukeeko leikinvalintataulu leikin pitkäkestoisuutta. Viiden havainnointikerran aikana emme huomanneet leikinvalinta-

taulun vaikuttaneen leikin keston. Kaikki neljä työntekijää mainitsivat pitkäkestoisien leikin vastauksissaan, mutta eivät olleet täysin varmoja sen toteutumisesta. Yksi työntekijä kertoi, että lapset keräävät leikin päätteeksi lelut pois, jolloin leikille muodostuu selkeä loppu.

6.2 Leikkipaikat ja leikin sijoittelu

Leikkipaikkojen käytössä oli ollut selkeästi muutoksia. Kolmesta henkilökunnan vastauksesta kävi ilmi, että leikinvalintataulu vaikuttaa leikin sijoitteluun. Vastajien mukaan leikki on selvästi rauhoittunut ja jäsentynyt yhteen paikkaan.

Rauhoittanut vapaata leikkiä, kun on omat leikkitilat varattuna ja “pysähdytään” tiettyyn tilaan ja leikkiin. (Työntekijä 4)

Havainnointikertojen aikana huomasimme sen, että lapset aktiivisesti hakeutuvat vapaisiin huoneisiin. Pienet tilat kuitenkin hankaloittivat sitä, että jokaisella lapsella olisi ollut oma tila, jossa leikkiä. Isoimmissa huoneissa oli käynnissä useampi leikki kerrallaan. Lapset erottelivat leikkejään esimerkiksi matoilla tai nurkkauksilla, joihin oli tehty esimerkiksi rajaukset oman leikkitilan varmistamiseksi. Huomasimme havainnointikerran aikana, että lapset muistuttavat toisiaan taulun käytöstä ja he osaavat vaihtaa leikin vapaana olevaan huoneeseen.

Yksi työntekijöistä kertoo leikinvalintataulun mahdollisuudeksi sen, että jos käytössä on tietty tila, sinne voidaan valita sopivat toiminnat etukäteen. Toinen vastaaja kertoo kuinka leikinvalintataulun käyttö lisää lasten viihtyvyyttä. Viihtyvyys lapsille on tullut tilan rauhoittumisesta ja siitä, että kaikille on selvää, mitä tehdään ja kenen kanssa. Taulu on auttanut lapsia luomaan niin sanotusti yhteisiä sopimuksia leikeistä.

Lapset saavat itse valita paikan, leikin ja leikkikaverin. Lisää lasten viihtyvyyttä. (Työntekijä 1)

Pienet tilat hankaloittavat leikkien sijoittelua. Havainnointipäiväkirjassa on mainittu useaan kertaan leikin levottomuus varsinkin havainnointijakson alussa, heti leikinvalintataulun tulon jälkeen. Päiväkirjassa on pohdittu huoneiden rajallisuutta etenkin päiväunien jälkeen, kun osa lapsista on vielä nukkumassa alakerran isoimmassa huoneessa. Tällöin monet lapsista leikkivät yhdessä pienessä huoneessa, mikä aiheuttaa tavanomaista enemmän levottomuutta päiväkodissa.

Poikaa pitää ohjailla. Olisi muuten karannut toiseen huoneeseen. Tyttö ja poika seilaavat nukkarin (nukkumishuone) ja eteisen väliä. (Havainnointipäiväkirja 12.6.2015)

6.3 Taulun käyttö

Kaikki työntekijät kertoivat, että ovat olleet auttamassa ja ohjailemassa lapsia leikinvalintataulun käytössä. Auttamisen tai ohjaamisen tarve ei ole vielä kokonaan poistunut, vaan osa lapsista tarvitsee yhä ohjaamista ja tukea taulun kanssa. Suurella osalla lapsista ohjaamisen ja auttamisen tarve on selkeästi vähentynyt, kun leikinvalintataulun käyttö on sisäistynyt paremmin. Havainnoinnin aikana huomasimme ohjauksen tarpeen. Useimmilla lapsilla ohjaamisen tarve on pääosin taulun käytön muistuttamista, koska leikinvalintataulu on uusi asia päiväkodissa. Muistuttamisen jälkeen useimmat lapsista käyttivät taulua aktiivisesti.

Alussa piti ohjata enemmän, mutta myöhemminkin pitää muistuttaa ylipäätään sen käytöstä. Ei ole automaattista kaikilla, osalla kylläkin on. (Työntekijä 2)

Työntekijä kysyi minulta ovatko lapset käyttäneet tauluja. Vastasin ei. Työntekijä sanoi, että lapsia pitää muistuttaa, koska eivät muista vielä itsenäisesti. (Havainnointipäiväkirja 28.5.2015)

Seitsemästätoista lapsesta kaksi koki leikinvalintataulun käytön vaikeaksi. Kaksi lasta koki tarvitsevansa aikuisen apua leikinvalintataulun käytössä. Toinen lapsista kertoi leikinvalintataulun käytön olevan vaikeaa, koska taulu oli liian ylhäällä

ja sen käyttö oli vaikeaa. Toinen lapsista kertoi taulun käytön olevan vaikeaa, koska se oli vielä niin uusi juttu. Kun lapset tarvitsivat apua taulun käytössä, he menivät suoraan kysymään apua joltakin aikuiselta.

Henkilökunta koki, että iällä ei ollut suurta vaikutusta taulun käyttöön. Yhden työntekijän mukaan leikinvalintataulun käyttö on onnistunut myös 3-vuotiailla lapsilla, joka on ollut yllättävä tieto myös työntekijälle. Leikinvalintataulu on ollut käytössä siis lähes kaikilla lapsilla. Henkilökunta oli pohtinut omissa vastauksissaan sitä, että vanhemmat lapset saattavat käyttää leikinvalintataulua harkitummin ja luonnollisemmin, kun taas nuoremmat lapset pitävät leikin vaihtamista vain kivana, jolloin leikin pitkäkestoisuuden tukeminen kärsii. Tämän vuoksi onkin tarpeellista, että henkilökunta kannustaa ja tukee nuorempia sitoutumaan siihen leikkiin, minkä ovat juuri valinneet.

Isompien kohdalla leikinvalinta on harkitumpaa. Pienemmille leikin vaihtaminen on "kivaa". Kuvien kautta tapahtuva leikinvalinta helpottaa pienempienkin leikkijöiden päätöksiä. (Työntekijä 2)

Leikin valinta helpompaa (selaavat leikkikortteja). (Työntekijä 4)

Lukuvuoden alussa asioiden opettaminen on helpompaa, kun jokaisen lapsen kanssa käydään läpi yhteiset säännöt. Yksi työntekijöistä kertoo omassa kyselylomakkeessaan, että taulun käyttöönotto helpottuu syksyllä. Lukuvuoden alussa myös henkilökunnalle on selvempää, että uutta välinettä käytetään sinnikkäästi ja yhdenmukaisesti. Mikäli työntekijät eivät vaadi lapselta taulun käyttöä aktiivisesti, saattaa taulun käyttö unohtua, eikä sen käyttö muodostu arkirutiiniksi.

Tahtovat vapaata leikkiä nyt ehkä enemmän. "Uutuuden" viehätys kadonnut ja paluu arkeen. Syksyllä hyvä aloittaa kunnolla, kun tulee uusia joille taulun opetus on helpompaa kun ei ole vielä "opittuja" tapoja pohjalla. (Työntekijä 1)

Havainnointikertojen aikana huomasimme myös sen, että työntekijän aktiivisuus ja lapsilta vaatiminen vaikuttaa huomattavasti taulun käyttöön. Osa työntekijöistä

valvoi taulun käyttöä ja kannusti lasta käyttämään leikinvalintataulua. Työntekijät tarvittaessa auttoivat ja ohjeistivat lapsia taulun käytössä. Osa työntekijöistä antoi lasten käyttää taulua vapaammin ja itsenäisemmin, joka näkyi siinä, että taulua ei muistettu aina käyttää. Yhdellä havainnointikerralla huomasimme, että vain yksi aikuisista oli lasten tukena taulun käytössä. Sijaiset eivät ohjanneet leikinvalintataulun käyttöä juuri ollenkaan.

Varhaiskasvatuksessa on tärkeää painottaa lapsuuden itseisarvoista luonnetta, vaalia lapsuutta ja ohjata lasta ihmisenä kasvamisessa. Itsenäisyyden asteittain lisääminen kasvatuspäämääränä tarkoittaa sitä, että lapsi edellytystensä mukaisesti kykenee huolehtimaan itsestään ja läheisistään sekä tekemään elämäänsä koskevia päätöksiä ja valintoja. Lapsi saa iloita oppiessaan huolehtimaan itsestään ja hän saa luottaa omaan osaamiseensa. Hän saa oppia omatoimisuutta niin, että tarpeellinen huolenpito ja turva ovat kuitenkin koko ajan lähellä. (Stakes 2005, 13.)

6.4 Hyödyt

Kaikkien neljän työntekijän vastauksista käy ilmi se, että leikinvalintataulusta on ollut jo jonkinlaista hyötyä. Yksi työntekijöistä kertoo, että leikinvalintataulusta on ollut ehdottomasti vain pelkkää hyötyä, kun taas toisen työntekijän mielestä hyötyä on ollut kovasti, kunhan kaikki vain oppivat sitä hyödyntämään ja käyttämään. Yksi työntekijä odottaa syksyn alkamista, jotta taulun käyttö lähtee oikeasti käyntiin, ja vasta silloin leikinvalintataulun hyödyt tulevat kunnolla esille. Kaksi työntekijää listasivat hyödyiksi ryhmien ja leikkitilojen jakamisen. Työntekijöiden mukaan siitä on ollut hyötyä, että leikit ryhmittyvät selkeämmin johonkin paikkaan.

Lapset olivat taulujen tultua pääsääntöisesti innostuneita/kiinnostuneita sen käytöstä -> hyödytti leikin ohjautumisessa aiempaa sujuvammin. Melutaso väheni. Aikuisen ohjaus väheni vapaan leikin tilanteissa. (Työntekijä 3)

Kahden työntekijän vastauksista ilmeni, että työntekijät ovat voineet vaikuttaa leikkiryhmiin ja kaverisuhteisiin positiivisesti leikinvalintataulun avulla. Toiveenamme olikin, että työntekijät voisivat käyttää leikinvalintataulua myös tukemaan leikkien ja leikkijöiden vaihtuvuutta eri ryhmissä. Leikinvalintataulun myötä työntekijöiden on helpompi ennaltaehkäistä esimerkiksi mahdollista syrjintää ja ulkopuolelle jättämistä. Yhden työntekijän mukaan pienryhmien jako on helpottunut. Leikinvalintataululla voidaan tukea kaverisuhteita etenkin, kun kyseessä on ujo, arka tai syrjäytymisvaarassa oleva lapsi. Lasten sisäistäessä taulun käytön, helpottuu aikuisten työ ja samalla tuetaan lapsen omatoimisuutta ja oman toiminnanohjausta.

Leikkikaveri vaihtuu, ettei aina leiki saman kanssa. (Kun aikuinen valitsee leikkiryhmän etukäteen.) (Työntekijä 2)

Lapset saavat itse valita paikan, leikin ja leikkikaverin. Lisää lasten viihtyvyyttä. Toisaalta myös aikuinen voi tarvittaessa taulun avulla vaikuttaa esimerkiksi helposti yksinjäävän lasten asemaan. Aikuinen muodostaa ryhmät, että kaikilla on varmasti leikkikaveri. En keksi parempaa eli ei erityistoiveita. (Työntekijä 4)

On oleellista pohtia, miten ystävyyssuhteita tuetaan ja miten lasten laadukasta leikkiä edistetään päiväkodissa. Päiväkodin lapsiryhmän yhteisöllisyyttä tukeamalla ja sen rakentumista helpottamalla lapsiryhmästä muodostuu entistä parempi, kaikkien lasten osallisuutta tukeva kasvuyhteisö. (Koivula 2013, 43.) Työntekijät pitivät leikinvalintataulua mahdollisuutena havainnoida lasten ryhmäkäyttäytymistä ja näin myös kiinnittää enemmän huomioita lapsien yksilöllisiin tarpeisiin sosiaalisissa tilanteissa.

Kaksi työntekijää kertoi, että leikinvalintataulu on vaikuttanut yleiseen hälinään ja tietynlaiseen levottomuuteen. Tilat ovat rauhallisempia ja mahdolliset vaaratilanteet sisällä juoksemisesta ovat vähentyneet huomattavasti. Turvallisuus on siis päiväkodilla lisääntynyt ja lapsille leikkiin rauhoittuminen on alkanut muodostua.

Yleinen hälinä/melu on vähentynyt. Leikin alku ja loppu selkeämpi. (Työntekijä 3)

Aamut ovat rauhallisempia, kun lapset hakeutuvat pienryhmissä leikimään tiettyyn pisteeseen. (Työntekijä 4)

Seitsemästätoista lapsesta viidentoista mielestä leikinvalintataulun käyttäminen on ollut kivaa. Yksi lapsista kertoo sen olevan tylsää. Yhteen vastauspaperiin lapsi ei ota kantaa siihen, että onko taulun käyttäminen kivaa vai tylsää. Seitsemän lasta on kertonut, että miksi taulun käyttäminen on ollut kivaa. Suurimman osan mielestä leikinvalintataulun käyttäminen on ollut kivaa, koska sen käyttö on helppoa ja lapsi saa itse valita leikin.

Kivaa. Siksi kun sitä saa käyttää kaverin kaa. (Tyttö 6v.)

Kivaa. Erilaisia leikkejä. (Poika 6v.)

Kivaa. Siinä saa aina päättää minkä leikin haluaa. (Tyttö 6v.)

Mä tykkään siitä tosi paljon. (Tyttö 3v.)

Hyvinvoinnin edistämiseksi lapsen terveyttä ja toimintakykyä vaalitaan ja lapsen perustarpeista huolehditaan. Lapsi kokee, että häntä arvostetaan, hänet hyväksytään omana itsenään, hän tulee kuulluksi ja nähdyksi ja hän saa vahvistusta terveelle itsetunnolle. Lapsi uskaltaa yrittää ja oppii sosiaalisia taitoja. Kasvattaja kuuntelee lasta ja antaa lapselle mahdollisuuksia tehdä aloitteita, valita toimintajaan, tutkia, tehdä johtopäätöksiä ja ilmaista ajatuksiaan. (Stakes 2005, 15, 18.)

6.5 Haitat

Kaikissa päiväkodin työntekijöiden vastauksissa oli parannusehdotuksia koskien leikinvalintataulua. Kaksi työntekijää pitivät haittana leikinvalintataulun toimivuutta. Etenkin nimilaput eivät tahdo kestää kovassa käytössä. Laminointi ei ole

pysynyt valokuvissa eikä nimi- ja numerolapuissa toivotulla tavalla. Huomasimme saman ongelman havainnointikertojen aikana. Laminoimme osan valokuvista ja nimilapuista uudelleen, mutta laminointi ei silti kestänyt päivittäistä käyttöä. Tarraauhat ovat niin uusia ja pitäviä, että lappujen irrottaminen leikinvalintataulusta kuluttaa erityisesti nimilappuja.

Toimivuuden kehittelyn tarvetta vielä; Varsinkin nimilaput hajoavat melko pian, kun niitä vaihdellaan paljon. (Työntekijä 3)

Varsinaisia haittoja ei tullut esille työntekijöiden vastauksista. Työntekijät listasivat mahdollisia haasteita leikinvalintataulun käytössä. Yksi työntekijöistä kertoi haasteeksi sen, että leikinvalintataulun valokuvakokoelmasta ei löydy valokuvia uusille kehittyville leikeille. Työntekijän mukaan kuvia on paljon, mutta silti puuttuu osa perusleikkikuvista sekä erikoisemmista leikeistä olevia kuvia. Työntekijä listasi haasteeksi myös vapaavalintaisen leikin sekä oman lelun lelupäivänä. Haasteena on myös se, että kuinka työntekijät löytävät aikaa leikinvalintataulun päivittämiseen, kuten esimerkiksi uusien nimien tulostamiseen ja laminoimiseen. Myös vanhojen nimilappujen korjaaminen vie paljon aikaa työpäivästä. Huomasimme havainnointikertojen aikana, että osasta leikeistä puuttui kokonaan valokovalappu. Lapset käyttivät kuitenkin omaa mielikuvitustaan ratkaistessaan ongelman ja se onkin valokuvien monipuolisuuden tarkoitus. Lapset keksivät uusia leikkejä joka päivä ja olisi ollut mahdotonta, että olisimme osanneet kuvata jokaisen leikin.

Kaksi tyttöä käytti taulua oikein. Tytöt leikkivät Skylanders-leikkiä. Leikinvalintataulussa oli kotileikin kuva, koska leikille ei ole oikeaa ja vastaavaa kuvaa. (Havainnointipäiväkirja 28.5.2015.)

Yksi työntekijöistä piti haasteena myös sitä, että leikinvalintataulu saadaan pidettyä arjen toiminnan työvälineenä eikä into käyttöön loppuisi. Mielestämme onkin tärkeää, että taulua käytetään ahkerasti, jolloin sen käyttö helpottuu, eikä taulun käyttäminen ja sen käytössä ohjaaminen vie niin paljon aikaa. Lisäksi taulun tullessa mielekkääksi rutiiniksi työntekijöille, siirtyy sama positiivinen energia myös lapsiin.

Seitsemästätoista lapsesta vain kaksi koki leikinvalintataulun käytön hankalaksi. Vain yhdeksän lasta kertoi käyttävänsä leikinvalintataulua päivittäin, mutta vain yksi lapsista myönsi, että ei ole käyttänyt sitä ollenkaan. Kuusitoista lasta kertoi käyttäneensä leikinvalintataulua. Lapsien vastauksista ei tullut esille varsinaisia haittoja. Yksi lapsi kertoi oman nimilappunsa aina välillä olevan kadoksissa, koska hän käy leikkimässä yläkerrassa ja alakerrassa, jolloin hän kuljettaa nimilappua mukanaan. Aina välillä nimilappu saattaa unohtua väärään paikkaan. Yksi lapsista koki leikinvalintataulun käytön vaikeaksi taulun sijainnin takia.

Taulun käyttäminen on vaikeeta. Se on vaikea. Liian ylhäällä. Tarrat helppoja. (Poika 2v.)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Sosionomin osaamisalueet on Talentian mukaan jäsenneilty kuuteen kompetenssialueeseen: eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen ja johtamisosaaminen. (Helminen, Mäntyneva & Rinne i.a., 3.) Opinnäytetyömme on työelämälähtöinen, koska toive taulusta tuli päiväkodilta. Leikinvalintataulun suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi toivat meille taitoja tutkimukselliseen kehittämisosaamiseen. Harjoittelimme myös johtamista luodessamme leikinvalintataulua, koska vastasimme täysin projektin etenemisestä. Aikataulutimme opinnäytetyömme kulkua ja otimme vastuun omasta tekemisestämme.

Opinnäytetyöprosessin aikana jouduimme pohtimaan useita asioita eettiseltä kannalta kuten lapsen osallisuutta, lapsilähtöisyyttä, kiusaamisen ennaltaehkäisyä sekä oman opinnäytetyömme heikkouksia. Olemme pohtineet opinnäytetyötä tehdessämme kriittisesti sitä, onko työmme aihe tärkeä ja millä tavoin se tukee ammattilista kehittymistämme. Työmme tärkeys ilmeni henkilökunnan halusta saada kyseinen työväline päiväkotiin sekä siitä, että taulun käyttöä on tutkittu Suomessa niukasti. Olemme halunneet pitää opinnäytetyömme lapsilähtöisenä sekä olemme halunneet varmistaa lapsen osallisuuden koko opinnäytetyön ajan.

Leikinvalintataulua suunnitellessamme emme kysyneet lasten omia toiveita leikinvalintataulun suhteen, mikä heikentää hankkeen lapsilähtöisyyttä. Tiedostamme tehneemme virheen, mutta koemme silti, että lapset saivat olla mukana luomassa leikinvalintataulua muilta osin. Teimme kuitenkin kahden viikon havainnointijaksolla mahdollisimman paljon havaintoja siitä, millainen olisi hyvä leikinvalintataulu. Kysyimme myös päiväkodin jokaiselta työntekijältä, puuttuuko listauksistamme leikeistä jokin leikki. Näin saimme luotua mahdollisimman monipuolisen ja kattavan valokuvakorttikokoelman, josta lapset saavat valita tauluun kuvat.

Teimme leikinvalintataulun keväällä ja havainnoimme kevään ajan leikinvalintataulun käyttöä, joten emme voi sanoa juuri leikinvalintataulun kehittäneen lasten pitkäkestoisuutta. Leikin pitkäkestoisuuden kehittymiseen vaikuttaa niin ikä, ympäristö kuin moni muukin tekijä. Kun kyse ei ole aineellisesta asiasta mitä tutkitaan, on hyvin haasteellista sanoa täysin varmaksi lapsen kehitykseen vaikuttavia yksittäisiä tekijöitä. Näin ollen emme aivan saavuttaneet päätavoitettamme. Huomasimme kuitenkin tuloksista ja omista havainnoistamme leikin jäsentyneen ja rauhoittuneen päiväkodissa huomattavasti. Lapset ottivat herkemmin vastuuta omista valinnoistaan ja sitoutuivat valitsemaansa leikkiin ja leikkikavereihin. Lisäksi leikille oli tullut yhden varhaiskasvattajan mukaan selkeämpi alku ja loppu, mikä on mielestämme hyvin tärkeä osa pitkäkestoisen leikin rakenteellista muodostumista.

Mielestämme lasten haastattelut onnistuivat osittain. Saimme kaikilta lapsilta vastaukset kysymyksiin, mutta huomasimme haastattelutilanteessa osan lapsista jännittävän tilannetta. Lisäksi yksi nuorimmista haastateltavista lapsista oli sen verran hämmentynyt tilanteesta, ettei oikein uskaltanut vastata kysymyksiin. Olimme valmistautuneet tällaiseen tilanteeseen hymynaamakuvilla, joiden avulla lapsi pystyi vastaamaan kysymyksiin tarvittaessa ilman sanoja. Jälkeenpäin mietimme, että lasten ryhmähaastattelu olisi ollut parempi ratkaisu etenkin pienempien lasten kanssa.

Henkilökunnan vastaukset kyselylomakkeilla oli mielestämme paras ratkaisu opinnäytetyömme onnistumisen kannalta. Olimme tulleet kehittämistyön aikana tutuiksi henkilökunnalle. Haastatellessa kasvokkain olisimme saattaneet alitajuntaisesti johdatella keskustelua haluamaamme suuntaan. Uskomme, että lomakkeiden avulla saimme mahdollisimman rehelliset vastaukset. Olimme erittäin tyytyväisiä ja kiitollisia henkilökunnalle siitä, että vastaukset muodostuivat pääosin pitkistä ja kuvailevista lauseista. Uskomme, että vastausten monipuolisuuteen vaikutti se, että työntekijät saivat vastata kyselyyn omassa tahdissa. Kysyimme henkilökunnan kyselylomakkeissa lasten vanhemmilta tulleesta palautteesta. Yksi työntekijä kertoi vanhempien antaneen palautetta leikinvalintataulusta. Työntekijän vastauksesta kävi ilmi se, että vanhemmat suhtautuvat positiivisesti

kehittämistyöhömme ja kehitys on tervetullutta. Työntekijöistä kukaan ei ollut saanut vanhemmilta negatiivista palautetta.

Leikinvalintataulun käyttöä ja sen toimivuutta pohdittuamme olemme tulleet muun muassa seuraaviin johtopäätöksiin. Taulusta on hyötyä, kun sen käyttämiseen sitoutuu koko henkilökunta. Henkilökunnan panostus taulun käyttöön vaikuttaa merkittävästi siihen, jääkö taulun käyttö pysyväksi osaksi arkea päiväkodissa. Oman kehittämistyömme positiivisena vaikuttajana oli henkilökunnan sitoutuneisuus leikinvalintatauluun ja sen tulevaisuuteen päiväkodissa. Henkilökuntaa motivoi heidän oma toiveensa leikinvalintataulusta. Olisi ollut haasteellisempaa, jos olisimme tutkineet leikinvalintataulun käyttöä päiväkodissa, jossa taulun käytölle ei olisi ollut aikaa eikä mielenkiintoa. Aluksi leikinvalintataulun käytön opettaminen saattaa olla haasteellista lapsille, mutta lapsien opittua käyttämään taulua vähentyy myös henkilökunnan tarve leikin ohjaamiseen ja tukemiseen. Näin henkilökunnalle jää enemmän aikaa havainnoida lapsien kehitystä niin leikkijänä kuin sosiaalisena kanssakävijänä.

Lapset olivat osallisina opinnäytetyöprosessissa. Lasten osallisuus on tärkeää, koska leikinvalintataulu on suunnattu lasten käyttöön. Kuten henkilökunnan ja lasten vastauksista ilmeni, on leikinvalintataulu tukenut lasten osallisuutta. Lisäksi taulun käyttö on ollut mielekästä ja vain muutama lapsi on kokenut sen käytön hankalaksi. Lapset saavat joka päivä päättää, minkä leikin valitsevat ja haluavatko he leikkiä yksin vai kaverin kanssa. Leikinvalintataulun avulla lapset ovat löytäneet niitäkin leikkejä, joita he harvemmin leikkivät. Lapset ovat myös muokanneet taulua heidän käyttöön sopivaksi. Lapset esimerkiksi käyttävät mielikuvitustaan leikinvalintataulun suhteen, jos he eivät löydä leikkiä vastaavaa valokuvaa. Lasten osallisuus näkyy lasten taulun käytössä, mutta lisäksi siinä millä tavoin työntekijät ovat tietoisia lasten välisistä suhteista. Leikinvalintataulun avulla työntekijöille jää aikaa havainnoida lasten leikkejä ja leikkijöiden välisiä suhteita. Työntekijä voi tarvittaessa puuttua jo varhain sekä matalalla kynnyksellä mahdolliseen kiusaamiseen tai leikeistä ulkopuolelle jättämiseen.

Huomasimme jo havainnointikerroillamme, kuinka etenkin nimilaput olivat huonossa kunnossa. Laminointi ei ollut pysynyt riittävän hyvin, eivätkä nimilaput kestäneet jatkuvaa käyttöä. Korjasimme nimi- ja numerolappuja havainnointikertojemme yhteydessä. Uskomme kuitenkin, että lappujen kunto huonontuu käytössä. Suurin ongelmamme onkin se, että millainen on riittävän kestävä leikinvalintataulu. Leikinvalintataulun ei tulisi aiheuttaa ylimääräistä vaivaa päiväkodin henkilökunnalle. Toinen haitta leikinvalintataulussa oli se, että uusia leikkejä syntyy koko ajan, eikä meidän tekemässämme leikinvalintataulussa ole riittävästi valokuvia eri leikeistä. Leikinvalintataulun huolto ja päivittäminen vie paljon aikaa henkilökunnalta. Henkilökunnan täytyy valokuvata uudet leikit ja teettää ne valokuvauspalvelussa. Uusien nimien tulostus ja laminoitinkin vie oman aikansa päivästä. Leikinvalintataulun toimivuuteen olisi pitänyt kiinnittää enemmän huomiota.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut mielenkiintoista. Olemme saaneet tutustua itsellemme täysin vieraaseen aiheeseen eli leikinvalintatauluun. Yhdessä päiväkodin henkilökunnan kanssa me olemme luoneet päiväkodille uuden työvälineen. Olemme lisäksi huomanneet, kuinka tärkeää on kirjata ylös omia ajatuksiaan. Opinnäytetyön eteneminen on pitkä prosessi, jonka aikana tulee opittua paljon uutta. Havainnointipäiväkirjat ovat olleet suurena tukena, kun olemme käyneet läpi koko opinnäytetyöprosessia. Lisäksi leikinvalintataulun käytön tarkkailu on ollut mielenkiintoista. Olemme oppineet havainnoimaan pieniäkin asioita, jotka loppujen lopuksi vaikuttavat suuresti isoon kokonaisuuteen.

Suomessa leikinvalintataulun tai vastaavanlaisen työkalun käyttöä ei ole juuri tutkittu. Aikaisempia tutkimuksia leikinvalintataulusta ovat Outi Haleniuksen pro gradu ”Kuvallisen materiaalin pedagoginen käyttö päiväkodissa” sekä Sini Mohellin ja Annika Sillanpään opinnäytetyö ”Leikinvalintataulu varhaiskasvatuksen työvälineenä”. Halenius (2012, 2.) tuo pro gradussaan esille, miten kuvallinen materiaali auttaa toiminnan jäsentämisessä, kommunikoimisessa, leikin ohjaamisessa sekä kielellisen kehityksen tukemisessa. Lapsille leikinvalintataulu antaa nimenomaan välineet valita itse, mitä tahtoisivat leikkiä ja missä. Näin lapsi tekee päätöksen aikuisen tuomalla tuella. Mohell ja Sillanpää (2009, 2.) tuovat omassa opinnäytetyössään vielä selkeämmin esille juuri leikinvalintataulun soveltuvuuden eri

tilanteisiin. He esittelevät monipuolisesti taulun kehittämisen ja luomisprosessin sekä tuovat ilmi millaisia vaikutuksia leikinvalintataulu tuo päiväkotiin. Tulokset osoittivat, että lapset olivat rohkaistuneet ottamaan vastuuta toiminnastaan ja tekemään itsenäisempiä päätöksiä. Koimme, että oma tutkimuksellinen kehittämis-työmme tuki aikaisemmin tehtyjä tutkimuksia leikinvalintataulusta.

Jatkotutkimuksena voisi tutkia päiväkoteja, joissa leikinvalintataulua on käytetty jo pidemmän aikaa. Näin saataisiin tietoa siitä, millaisia vaikutuksia leikinvalintataulu on tuonut pidemmällä aikavälillä. Toisena jatkotutkimuksena voisi seurata, tukeeko leikinvalintataulu leikin pitkäkestoisuutta ja leikin loogisen etenemisen kehittymistä.

Lopuksi täytyy muistaa se, että me emme ole rakentaneet vain työvälinettä, jonka avulla on mahdollista helpottaa työntekijöiden ja lasten arkea. Me olemme rakentaneet leikinvalintataulun, jonka tarkoituksena on innostaa lapsia leikkimään leikkejä, jotka kiinnostavat heitä yhdessä ja yksilöllisesti. Tärkeintä ei ole se, onko leikinvalintataulu toimiva työväline, jonka avulla saavutetaan paljon hyviä asioita. Tärkeintä on se, että lapset saavat siitä iloa, rohkeutta ja mahdollisesti oivalluksia omasta itsestään. Lapsien tyytyväisyys taulua kohtaan merkitsee meille paljon. Jos taulu olisi ollut toimiva, mutta lapset eivät olisi pitäneet taulusta, olisimme epäonnistuneet työssämme täysin. Tärkein palaute tulee taulujen käyttäjiltä eli lapsilta.

Mä tykkään tosi paljon siitä. (Tyttö 3v.)

LÄHTEET

- Aarnos, Eila 2001. Kouluun lapsia tutkimaan: havainnointi, haastattelu ja dokumentointi. Teoksessa Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle lukijalle. PS-kustannus. 144–157.
- Alanen, Leena & Karila, Kirsti (toim.) 2009. Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, Maarit 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutussuhde lapsen haastattelussa. Teoksessa Johanna Ruusuvuori ja Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 145–162.
- Convention on the Rights of the Child part 1; article 31, 1990. United Nations. Viitattu 5.10.2015
<http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>
- Eskel, Paulina & Marttila, Marjaana 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöä. Teoksessa Marjanen Päivi, Marjaana Marttila & Marjo Varsa (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus. 75–96.
- Eskola, Jari 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Halenius, Outi 2012. Kuvallisen materiaalin pedagoginen käyttö päiväkodissa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Viitattu 18.10.2015 <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/35511/kuvallis.pdf?s>
- Halenius, Outi & Suhonen, Eira 2008. Toimintaan sitoutuneisuuden arviointi leikki-ikäisellä lapsella. Teoksessa Elina Kontu ja Eira Suhonen

- (toim.) Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: Palmenia Helsinki University Press. 73–82.
- Helenius, Aili 1993: Leikin kehitys varhaislapsuudessa. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Helenius, Aili 2008. Lapset ryhmässä. Teoksessa Aili Helenius ja Korhonen Riitta (toim.). Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja –kehitykseen. Helsinki: WSOY. 57–66.
- Helenius, Aili & Korhonen, Riitta 2004. Leikin kehitys ja aikuisen tehtävät lasten ohjauksessa. Lastentarhanopettajien julkaisusta “Leikin aika”. Helsinki: Lastentarhanopettajaliitto.
- Helenius, Aili & Lummelahti, Leena 2013. Leikin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Helminen, Jari; Mäntyneva, Päivi & Rinne, Päivi i.a. SOSIONOMIEN (AMK) OPINNOISTA JA OSAAMISESTA, Sosiaalialan ammattikorkeakouluttajien kommentteja sosionomien (AMK) opinnoita ja osaamisesta opetussuunnitelmien perusteella. Talentia, puheenvuorot. Viitattu 4.11.2015. http://www.talentia.fi/files/3798/SOSIONOMIEN_AMK_OSAAMISESTA_I_11062014.pdf
- Hintikka, Maija; Helenius, Aili & Vähänen, Leena 2004. Leikistä totta. Omaehtoisen leikin merkitys. Helsinki: Tammi.
- Kalliala, Marjatta 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä 2010. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. 5. uudistettu painos. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja C. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Koivula, Merja 2013. Yhteisöllisyyden rakentuminen päiväkodin arjessa. Teoksessa Marjanen Päivi, Marjaana Marttila & Marjo Varsa (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Koivunen, Pirjo-Leena 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: PS-kustannus.

- Hyvönen, Pirkko 2011. Esimerkki 3. Tarjoaako leikkiympäristö riittävästi toimintamahdollisuuksia? Teoksessa Kristiina Kumpulainen & Eeva-Liisa Kronqvist. Lapsuuden oppimisympäristöt. Eheä polku varhaiskasvatuksesta kouluun. Helsinki: WSOY Pro Oy. 52–57.
- Laki varhaiskasvatuksesta 1973/36, 19.1.1973. Viimeisin uudistus 8.5.2015. Viitattu 22.9.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- Lapsen osallisuus i.a. Lapsen oikeudet. Pelastakaa Lapset – Rädda Barnen järjestö. Viitattu 24.10.2015 <http://www.pelastakaalapset.fi/jarjesto/lapsen-oikeudet/lapsen-osallisuus/>
- Lapsi aloittaa päivähoidon i.a. Vanhempainnetti, Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 14.11.2015 http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tukivinkit/lapsi_aloittaa_paivahoidon/
- Lehtinen, Taisto & Koivunen, Pirjo-Leena 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Juva: PS-kustannus.
- Leikin merkitys lapselle i.a. Mannerheimin lastensuojeluliitto, Vanhempainnetti. Viitattu 27.9.2015
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/lasten_leikit/leikin_merkitys_lapselle/
- Lindblom-Yläne, Sari; Paavilainen, Eija; Pehkonen, Leila & Ronkainen, Suvi 2013. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Mitä osallisuus on? i.a. Lastensuojelun käsikirja: työprosessit, lapsen osallisuus. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos THL. Viitattu 24.10.2015
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>
- Mohell, Sini & Sillanpää, Annika 2009. Leikinvalintataulu varhaiskasvatuksen työvälineenä. Opinnäytetyö, Laurea-ammattikorkeakoulu.
- Peyton, Lynne. “High/Scope Supporting the Child, the Family, the Community”: A Report of the Proceedings of the High/Scope Ireland Third Annual Conference, 12th October 2004, Newry, Northern Ireland. Child Care in practice, 433–456. Viitattu 28.9.2015. Saatavissa <http://www.nelliportaali.fi>, EBSCO Academic Search Premier -aineisto.
- Pulkkinen, Lea 2002. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu: PS-kustannus.
- Sinkkonen, Jari 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun? Helsinki: WSOY.

- Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Helsinki: Sosiaali -ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Suomen perustuslaki 1999/731, 11.6.1999. Viitattu 24.10.2015 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#P6>
- Toimintakuvaus 2015. Hanke-päiväkodin kuvaus heidän toiminnastaan.
- Valli, Raine 2001. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle lukijalle. PS-kustannus. 100-112.
- Vehkalahti, Reetta & Urho, Tuomas 2013. Leikki on totta! Näkökulmia vapaanleikin tukemiseen. Helsinki: Lasten keskus.
- Viittala, Kaisu 2006. Lasten yhteinen varhaiskasvatus. Tampere: Tampere University Press.

LIITE 1 Haastattelukysymykset lapsille

1. Ikä?
2. Oletko käyttänyt leikinvalintataulua? Jos olet, käytätkö sitä joka päivä?
3. Miten valitset leikin? Yksin vai kaverin kanssa?
4. Tarvitsetko aikuisen apua taulun käytössä? Millaista apua?
5. Onko leikinvalintataulun käyttäminen kivaa vai tylsää? Miksi?
6. Onko leikinvalintataulun käyttäminen helppoa vai vaikeaa? Miksi?

LIITE 2 Kyselylomake henkilökunnalle

1. Mitkä olivat odotuksesi leikinvalintataulusta? Ovatko ne toteutuneet?
2. Onko leikinvalintataulusta ollut hyötyä vai haittaa päiväkodin arjessa?
3. Miksi olette/ette ole hyötynneet leikinvalintataulusta?
4. Millaisia mahdollisuuksia ja haasteita leikinvalintataulu tuo työarkeen?
5. Oletko työntekijänä ohjailnut lasten leikkejä esimerkiksi valitsemalla leikin tai leikkijät valmiiksi?
6. Onko leikinvalintataulun käytöllä ollut vaikutuksia lasten käyttäytymiseen? Minkälaisia?
7. Vaikuttaako lapsen ikä leikinvalintataulun käyttöön? Millä tavoin?
8. Oletko joutunut auttamaan tai ohjailemaan lapsia leikinvalintataulun käytössä? Onko auttaminen tai ohjailu vähentynyt kuluneiden kuukausien aikana?
9. Onko lasten vapaan leikin kestossa ollut muutoksia leikinvalintataulun käyttöönoton jälkeen? Minkälaisia?
10. Oletteko saaneet leikinvalintataulun käytöstä palautetta lasten vanhemmilta? Minkälaisia?
11. Mikä on leikinvalintataulussa hyvää ja mitä olisi voinut tehdä toisin?

LIITE 3 Lupakirje vanhemmille

Hei,

Olemme kaksi sosionomiopiskelijää Diakonia-ammattikorkeakoulusta ja teemme opinnäytetyömme teidän lapsenne päiväkodissa. Olemme suunnitelleet ja toteuttaneet vapaan leikin aikana käytettävän leikinvalintataulun, joka on jo käytössä monissa muissa päiväkodeissa. Tarkoituksenamme on tutkia, miten lapset käyttävät leikkitaulua vapaan leikin tilanteissa. Tutkimusta varten haastattelemme päiväkodin henkilökuntaa sekä lapsia. Teemme myös omia havaintoja lasten ja henkilökunnan haastattelun lisäksi. Suoritamme havainnoinnin kevään 2015 loppuun mennessä. Haastattelut pyrimme suorittamaan toukokuun aikana. Lasten haastattelut toteutamme suullisina haastatteluina ja haastattelut tapahtuvat päiväkodilla tavallisen päivärytmin ohella.

Tulemme havainnoimaan lapsia päiväkodilla kerran viikossa viiden viikon ajan. Haastattelemme lapsia siitä, minkälaista on ollut päästä käyttämään leikinvalintataulua. Havainnoimme ja otamme muistiinpanoja tilanteista, joissa lapset valitsevat haluamansa leikin leikinvalintataululta, sekä teemme omia havaintoja päiväkodin arjessa. Käytämme lasten nimiä havainnoinnissa, mutta yhdenkään lapsen nimeä ei mainita opinnäytetyön julkaisuvaiheessa. Julkaistussa opinnäytetyössämme emme mainitse lasten, henkilökunnan tai päiväkodin nimeä. Julkaisemme opinnäytetyömme Theseuksessa.

Lisätietoja opinnäytetyöstä voit pyytää allekirjoittaneilta.

Ystävällisin terveisin

Janessa Mustonen ja Karoliina Siermala

janessa.mustonen@student.diak.fi

karoliina.siermala@student.diak.fi

Palautus 20.5.2015 mennessä

Lapsen nimi: _____

Laita rasti valitsemaasi kohtaan

Lastani saa havainnoida ja haastatella opinnäytetyöhön _____

Lastani ei saa havainnoida ja haastatella opinnäytetyöhön _____

Sitoudun ja suostun siihen, että lapseni nimettömänä julkaistu vastaus saa olla julkaistussa versiossa (Internetin Theseus – verkostossa) _____

Huoltajan allekirjoitus _____